

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**S. Augustinus, Episcopus in Africa Hipponensis, Veritatis
Evangelico-Catholicæ In Potioribus Fidei Controversiis
Testis Et Confessor, Contra Bellarminum Et Alios
Scriptores Papæos, antiquos pariter & ...**

Reiser, Anton

Francofvrti, 1678

Lib. I. cap. 12. & seqq. de Fidei solitudine

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72506)

quoque necessum non sit admittere, ut per spem intelligamus Fiduciam, de qua agitur in presenti, verum Spei vox possit hic locum habere in Sensu proprio, & quatenus Fidei opponitur, dum illa respicit futura, hæc autem amplectitur presentia, volueritque adeo Augustinus dicere, hominem ex gratia DEI justificatum ad obligationis præscriptæ debitum Legibus Divinis, quantum in viribus est, obedientem, atque sic Fidei suæ non mortuæ, non historicæ, sed vivæ, & hinc etiam salvificæ fructus instat Arboris bonæ ferentem & ostendentem, hoc quoque documento in Spe suâ ad futurum directâ confirmari, dum in se sentit Spiritûs Sancti operationem non frustaneam omnino, sed in Stadio Renovationis quotidianæ cum aliquo profectu & virtutum cœlitus datarum & virtutum Christianarum conjunctam, quod insuper non parvum præbet lætitiæ spiritualis argumentum, & Charitatis Deo proximoque ex obligatione eadem debitæ augmentum & per gradus incrementum, quod Augustinus ibidem in proximè sequentibus porro observavit, addens, quod eodem modo etiam nutritur Charitas, & incipiat lucere, quod antea tantummodo credebatur. Quid verò hæc, quæso, contra Fiduciam, quam Evangelici Duce Scripturâ, nec dissentiente Augustino, primariam & potiore dicunt Fidei justificantis partem? Quæ porro verba Bellarminus è sexto Augustini in Johannem Tractatu in suam rem, uti putavit, contra Evangelicos adduxit, quasi scripsisset, *Fiduciam procedere ex Charitate*, ibidem non leguntur, prout nimirum à Bellarmino citantur, ut multa ibi sint de Virtute & Efficacia Charitatis; quamvis si ibi extarent, non necessariò de Fiducia, quatenus Fidei justificantis pars est præcipua, esset intelligendum, sed ad fiduciam in aliis Christianismi operibus facile posset referri, prout ipsa Textûs Augustiniani series ex debito requireret.

CAPVT DUODECIMVM & seqq.

DE

Quæstione

An Fides sola justificet?

VT Evangelicos id adfirmantes convincat erroris ex mente Synodi Tridentinæ Bellarminus, Fidei in dispositione ad Justitiam sex alias Virtutes jungit, videlicet Timorem, Spem, Dilectionem, Pœnitentiam, Propositum suscipiendi Sacramenti, ut & novæ Vitæ ac Observationis mandatorum DEI, quæ ex variis Scripturæ dictis & Patrum testimoniiis deducendo, loco *primi argumenti principalis* proponit, nobis iterum ex Instituto ad Augustinum respicientibus. Et quidem ut ostendat, *primò*, Fidem justificare quidem, *sed non solum*, verum ut initium & radicem Justificationis primam, & sic eam agere in hoc negotio, quod suum est, *ut cæteris etiam Virtutibus relinquat locum*, sequentia quinque Augustini testimonia producit. *Primum* è Commentario in Epistolam ad Galatas: *Efficuntur filii sapientiæ, preparante ac præstante id Fide Mediatoris*. Addit Bellarminus, Fides igitur præparatio est ad Justificationem, per quam efficiamur filii DEI. *Secundum* ex libro de Prædestinatione Sancto-
 cap. 7. rum: *Fides prima datur, ex qua impetrantur cætera*. Tertium ex libro de Bono Per-
 cap. 2. severantiæ: *Quod initium verius homini Christiano, quam credere in Christum? Quar-*
 cap. 30. *tum ex Libro de Spiritu & Litera: Per legem cognitio peccati, per Fidem impetratio Gra-*
tia, per Gratiam sanitas anima &c. Ubi post Legem, inquit Bellarminus, quæ ex-
 tra nos est, primo inter ea loco, quæ in nobis sunt, Fidem constituit, secundò O-
 rationem, tertio Gratiam &c. *Quintum* denique è Sermonem post vigesimum le-
 gendo perficitur. Vides, ita iterum Bellarminus, quomodo Fides solum inchoat a-
 uctificium, & sine Spe & Charitate non perficit, *secundò*, ut ostendat, Timorem
 æquæ ac Fidem concurrere ad Justificationem, urget Dictum Regii Plauti Parcemia-
 stæ, *Domini timorem* vocantis *initium Sapientiæ*, addens, per Sapientiam intelligi *perfe-*
ctam Justificationem, quæ totum componat hominem, Augustino id demonstrante
 prioris de Sermonem Domini in Monte libri capite nono, per timorem verò, qui
 sit initium Sapientiæ, timorem intelligere *servilem*, qui sit in peccatore, omnes te-
 ræ Patres, & inter eos Augustinum, tum loco citato, tum Tractatu in Epistolam Jo-
 hannis

hannis nono. Subjungit his duplex Augustini testimonium, prius ex adducto in Johannis Epistolam Tractatu sequentibus verbis: *Stimulat Timor, sed non timere; intrat Charitas, qua sanat, quod vulnerat Timor. Timor Dei sic vulnerat, quomodo ferramentum Medici tollit putredinem. Opus est ergo, ut intret primò Timor, per quem veniat Charitas. Timor (est) medicamentum, Charitas (est) Sanitas.* Posterius ex libro de catechizandis rudibus: *Rarissimè accidit, imò ferè nunquam, ut quisquam veniat, volens fieri Christianus, qui non sit aliquo DE Timore percussus.* At certe, inquit Bellarminus, introducere Charitatem, & compellere ad quærendum Regenerationis Lavacrum, disponere ad Justificationem est. *Tertio, ut ostendat, Spem quoque hic aliquem habere locum, his utitur Augustini ex eodem libro verbis: Quidquid narras, ita narra, ut ille, cui loqueris, audiendo credat, credendo speret, sperando amet.* Prætermittis tribus intermediis Virtutibus, ad quarum commendationem nihil ex Augustino habuit in promptu Bellarminus, sequitur ultima, de qua dicit Augustinum scripsisse librum, videlicet de *Fide & Operibus*, in quo refellat errorem quorundam, qui docebant, admittendos esse homines ad Baptismum, etiam si vitam & mores emendare non vellent. Hactenus de primo argumento principali contra Fidem solam ex Augustino.

Secundum sequitur, quo ex Evangelicorum doctrinâ deducere laborat, Fidem justificare cæteris Virtutibus tam presentibus, quam absentibus, ubi inter alia hæc habet: Si Fides sola justificat, quia *relativè* justificat, non potest in animo hominis esse, quin simul in eodem sit etiam Justitia. At, ita subsumit Bellarminus, sine Dilectione non potest esse Justitia, quoniam, *qui non diligit, manet in morte*, 1. Joh. 2. Et ex Augustino in libro de Natura & Gratia, *inchoata charitas inchoata est Justitia, & perfecta Charitas perfecta est Justitia.* Igitur, sic claudit argumentum, fieri non potest, ut Fides à Dilectione sejuncta justificet; ac per hoc non ipsa justificat sola, quoniam si justificaret sola, etiam ab omnibus aliis Virtutibus sejuncta justificaret. Hæc inter Bellarminus incidit in eam Quæstionem controversam. *An Fides vera possit reipsa à Dilectione aliisque Virtutibus separari*, quam adfirmando contra Evangelicos defendere sequentibus studet argumentis. *Primum* inde desumitur, quod de Principibus Judæorum scripsit Apostolus Johannes, *multos ex illis credidisse in Christum, sed non confessos esse, ideo, quia magis dilexerint gloriam hominum, quam Dei*, in quæ verba duplicem Augustini Commentarium adfert. Prior ita habet: *Videte, quemadmodum notaverit Evangelista, & improbaverit quosdam, quos tamen in Eum credidisse dixit; qui in hoc ingressu Fidei, si proficerent, amorem quoque Gloriæ humanæ proficiendo superarent.* Bellarminus addit loco Glossæ, Quod si Fides ista poterat proficere, & amorem humanæ Gloriæ proficiendo superare, certe vera Fides erat; eadem enim est Fides incipiens, proficiens & perfecta, sed non semper æquè magna. Alioquin si Fides, cum proficit, non est eadem, quæ erat antea, non illa profecit, sed aliâ nascente defecit ipsa. Posterior Augustini Commentarius, super hæc Johannis verba à Bellarmino sequentibus producit tur verbis: *Quidam crediderunt prædestinati in vitam æternam, quidam verò non crediderunt. Eorum autem, qui crediderunt, alii usque adeo confitebantur, ut acceptis palmarum ramis occurrerent venienti, in eadem laudis confessione latantes; alii verò ex Principibus confiteri non audebant, ut de Synagoga non ejicerentur.* Ubi Augustinus secundum Bellarmini observationem illis eandem tribuit Fidem, qui confitebantur Jesum manifestè, & illis, qui confiteri non audebant. Neque dubitari potest, scribit porò Bellarminus, quin Fides confitentium vera Fides in Christum fuerit; erat igitur vera & non confitentium. Sed in prioribus per Dilectionem operabatur, in posterioribus sine Dilectione otiabatur. *secundum* pro Fide verà sine Dilectione argumentum ex his Apostoli verbis nequit Bellarminus, quibus scripsit, *Si omnem habuero Fidem, ita ut Montes transferam, Charitatem autem non habuero, nihil sum.* Ad hujus testimonii vindicias utitur etiam autoritate Augustini, in Opere de Trinitate ex hoc loco docentis, *Fidem sine Charitate esse posse, prodesse non posse.* Tertium exhibet verba Jacobi, scribentis: *Quid proderit, Fratres mei, si Fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid Fides poterit illum salvare?* In ejus Explicatione atque ad Institutum præsens adplicatione provocat Bellarminus etiam ad testimonia Patrum, qui semper hunc locum de Fide verâ intellexerint, nominatim Augustinus in Opere de *Trinitate DEI*, & in libro de *unico Baptismo*, ex quo posteriori id etiam in sequentibus adducit.

cit Bellarminus, quod usque adeo veram & Catholicam esse Dæmonum fidem docuerit Augustinus ex parte objecti, ut eam compararet cum fide Petri, quam Dominus ipse laudavit. *Quartum* sistit inter alia hæc etiam Christi verba, quæ tanquam venturus Judex contra positos à sinistris se pronuntiarum præsignificavit, de quibus ex

c. 15.

Augustini libro de *Fide & Operibus* monet Bellarminus, non damnatum iri eos, qui ex grege Dominico erunt à sinistris, nisi propter Opera mala, non autem propter *carentiam Fidei*. Quintum argumentatur ex propria Fidei & Charitatis ratione, circa cujus il-

Præf. in
Psal. 31.

lustrationem adducit etiam Lutheri ex Præfatione in Epistolam ad Romanos verba, quibus Fidem dixit Igni similem, *qui si non luceat & ardeat, non sit Ignis, ita Fidem esse rem vivam, actuosam, efficacem, quæ semper necessario operetur*; sed addit Bellarminus, Ignis Similitudinem in Scripturis Sanctis Charitati proprie tribui, non Fidei, nisi quatenus per Charitatem vivit. Hunc in finem post alia sequens Augustini testimonium è Commentario in Psalmos adscribit: *Quod credit, Fidei est; quod operatur, Charitatis est*. Et ibidem, *Dilectio vacare non potest, nisi & mali nihil operetur, & quid quid potest boni operetur*. His argumentis subjungit consensum Patrum, & iterum Augustini præcipue, tria ex Eo testimonia contra Evangelicos proferens in medium, primum ex Opere de Trinitate, quod paulò ante etiam adduxit; secundum è Com-

Tract. 10.

mentario in Epistolam Johannis, ex quo hæc Lectori exhibuit: *Iam credit aliquis in Christo, sed odit Christum; habet confessionem Fidei in timore pænæ, non in amore Coronæ. Adde huic Fidei dilectionem, ut fiat Fides, qualem dicit Apostolus, quæ per Dilectionem operatur*. Tertium denique est ex Opere de Spiritu & Litera: *Vnde est Dilectio, id est,*

cap. 32.

Charitas, per quam Fides operatur, nisi unde illam Fides ipsa impetravit? Bellarminus subjungit, *Quod si Fides impetrat Charitatem, certè prior est Charitate, & antequam impetret illam, sine illa manet*. Ablegat porrò Lectorem ad Commentarium Augustini in Johannem & Opus de *Agone Christiano*, non alia de causâ, quam quia utrobique putavit aliqua legi Instituto præsentia inservientia. Tandem ad argumenta Evangelicorum pro Fidei & Charitatis conjunctione conatur respondere Bellarminus, Augustini mentione solum ad *quartam* objectionem factâ, ubi ad verba Johannis,

1. Epist. 5.

omnis, qui credit, quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est, ex Augustini Commentario responder, loqui Apostolum de Fide formatâ, quæ per Dilectionem operatur.

Nunc tertium succedit argumentum Bellarmini principale contra solitudinem Fidei in actu Justificationis ex parte hominis, quod procedit à remotione caularum, quæ possunt reddi, cur Fides sola justificet, ubi trium quidem facit mentionem, sed ad primam modò atque tertiam Augustini utitur autoritate. Primam dicit niti expresso DEI Verbo, secundum Evangelicorum Sententiam, & quidem juxta Versi-

Rom. 3.

onem Lutheri, qui classicum Pauli locum huc quem maxime pertinentem fallaciter per insertionem voculæ *Sola* corruerit, & super eadem admonitus corrigere noluerit. Et quamvis alii respondere soleant, non quidem illam vocem expressè legi in Scripturâ, rem tamen ipsam exhiberi, quæ significetur illâ voce, & quidem loco eodem, ubi Paulus scribit, *Arbitramur hominem justificari per Fidem sine Operibus Legis*, & ibidem, *Justificati gratis per Gratiam ipsius*, cum idem sit, justificari gratis, & sine Operibus Legis, idem verò per Fidem sine Operibus Legis, & per solam Fidem; Bellarminus tamen ad utrumque respondet ex Augustino.

cap. 7.

Ad prius quidem de phrasi sine Operibus, ex Libro de Prædestinatione Sanctorum, in quo docet, *Fidem non distingui ab Operibus, quasi ipsa non sit Opus, sed quoniam ipsa est Opus Gratia DEI factum, vel primum est opus, unde nascuntur cætera*, addens, *sic distingui Fidem ab Opere, quomodo in libris Regum distinguitur Iuda ab Israel, quamvis etiam Iuda sit Israel*. Ad posterius autem ex Epistola post centesimam sexta, ubi hæc leguntur: *Non dicat, si per Fidem, quomodo gratis? responderetur enim, Quid habes, quod non accepisti &c.* Tertiam porrò rationem, quam Evangelicos ex naturâ ipsius Fidei deducere scribit Bellarminus, ita retorquendo eludere latagit: Est, adprehendatur aliquo modo Justificatio per Fidem, certè non ita adprehenditur, ut re ipsâ jam habeatur & inhæreat, sed solum, ut sit in Mente per modum objecti actione Intellectus aut Voluntatis adprehensi. At, ita subsumit, hoc modo adprehendunt etiam Amor & Gaudium, ut scribit Augustinus in Opere Confessionum de Victorino loquens: *Volebant eum omnes rapere in Cor suum, & rapiebant amando & gaudendo. He rapientium manus erunt*. Itaque, sic concludit, si Fides

lib. 8. c. 2.

justi-

justificat, quia Justitiam adprehendit, dum credo aut confido, me justum esse propter Christum, ipsa etiam Charitas justificat, dum diligo & gaudeo, me justum esse propter Christum. Et revera si per hujusmodi adprehensionem justificaremur, id tribui deberet maximè Charitati, quæ omnia quantumvis aliena facit esse nostra; amant enim omnia sunt communia.

Accedat *quartum* principale argumentum, quod Bellarminus deducit ab ipso Fidei valore & pretio, ut ostendat contra Evangelicos, eam non justificare tantum *relative*, sed per modum causæ, dignitatis & meriti, idque tribus argumentis specialibus, quæ singula Augustinum vocant testem. *Primum* ex iis collectum est locis, quæ in Epistolis Pauli ad Romanos, Galatas, Ephesos de hac eadem Quæstione leguntur, ubi particula *Per & Ex* occurrit, quibus hoc demonstrari putat, Augustino etiam in testimonium citato, cujus Præfatio in Psalmum trigésimum & primum hæc habere dicitur: *Propterea hæc tibi dixi, ô homo, quia ex Operibus non justificatur aliquis, ne quasi de Operibus tuis presumere videreris, & merito tuorum Operum te gratiam Fidei accepisse.* Addit Commentarium Ejus in Pauli Epistolam ad Galatas, ubi eadem legantur aut his similia. *Secundum* ea exhibere dicit loca, quæ testantur, *Fidem esse initium Justitiæ*, ac per hoc esse causam formalem inchoatam Justificationis. (NB. In *Recognitione* super hunc locum Bellarminus ita scribit: Hoc loco attentè considerandum est, longè aliter Fidem esse initium Justificationis ac Justitiam imperfectam & inchoatam, quam Augustinus dicat, Charitatem imperfectam & inchoatam esse imperfectam inchoatamque Justitiam. Charitatem enim veram & absolutè formalem Justitia est, & idè qui vel unum gradum veræ Charitatis habet, absolutè justus est, & vivit vitâ Gratiæ. At Fides ita inchoata & imperfecta est Justitia, ut neque ipsa possit absolutè dici Justitia; nec omnem habet fidem, & Montes etiam transferat, si Charitatem non habeat, justus dicatur aut vivus, qui enim non diligit, manet in morte. Itaque imperfecta Charitas est imperfecta Justitia, quo modo puer est homo imperfectus, qui tamen verè, absolutè & simpliciter est homo. Fides autem est imperfecta Justitia, quomodo Embryo nondum animatus est homo inchoatus & imperfectus, qui absolutè & simpliciter non est homo, quâ similitudine utitur Augustinus in Opere ad *Simplicium*. Conferantur huc, quæ suprâ ad primide Gratiæ libri caput sextum ex eadem recognitione sunt adducta.) Ad hujus rei probationem ubi inter alia laudavit omnibus notum Pauli de Fundamento testimonium, Christo nimirum, *super quod non modo Aurum & argentum, lapidesque pretiosi, sed etiam ligna, fœnum, stipula super edificantur*, addidit, Augustinum per fundamentum in libro de *Fide & Operibus*, & alibi passim, intelligere Fidem in Christum. Subjungit tria postmodum alia ex Augustino testimonia, quibus idem se obtinere posse putat. *Primum* ex Opere Sermonum de Verbis Apostoli, à *fide incipit homo, sed quia & Demones credunt, necesse est addere Spem & Charitatem*. *Secundum* ex Opere eodem, *Domus DEI credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur*. *Tertium* ex sæpè citatâ Præfatione in Psalmum trigésimum & primum. *Magnum Opus, sed ex Fide. Laudo super edificationem Operis, sed video fundamentum Fidei, laudo fructum Operis boni, sed in Fide agnosco radicem*. Denique ad argumentum speciale tertium, quod etiam habet pro potissimo, delatum ab iis locis, quæ docent, *per Fidem impetrari Remissionem Peccatorum*, addit, Augustinum constanter pluribus in locis docere, *Fidem impetrare & mereri Remissionem Peccatorum & Justificationem*, diversis decem testimoniis in medium productis. Et primò quidem dicit, Eum in Opere retractationum adprobare, quod alicubi scripserat, *Non Opera, sed Fides inchoat Meritum*. Secundò in Epistolâ post centesimam quintâ, *Nec ipsa Peccatorum Remissio sine aliquo est merito, si Fides hanc impetrat, neque enim nullum est Fidei meritum, quâ ille dicebat, Deus propitius esto mihi peccatori, & descendit justificatus merito fidelis humiliatus, quoniam qui se humiliat, exaltabitur*. Tertio ex Epistolâ proximè sequenti, *Si quis dixerit, quod Gratiam benè operandi Fides mereatur, negare non possumus, imò verè gratissimè confitemur*. Bellarminus glossatur, Augustinum hoc loco per Gratiam benè operandi intelligere *Justificationem*, quia, ut sæpè repetit Ipse, *Opera bona accedunt justificatio, non præcedunt justificandum*. Quarto ex Epistolâ post centesimam quadragésimâ & quartâ, *Lex adducit ad Fidem, Fides impetrat Spiritum largiorem, diffundit Spiritum Charitatem, Charitas implet Legem*. Quintò ex Libro de Spiritu & Literâ, *Quod factorum Lex minando impetrat, hoc Fidei Lex credendo impetrat*. Sextò ex eodè, *Per Legem cognitio peccati, per Fidè im-*

De Nat. & Grat. cap. ult.

1. Joh. 3.

lib. I. Quæst. 2.

ci. 16.

Serm. 16. & 22.

1. i. c. 23.

c. 13. & 30.

itatis

- iratio Gratia contra peccatum, per Gratiam anime sanatio. Septimò ex Libro de Fide
 & Operibus, Violentiâ Fidei Spiritus Sanctus impetratur, per quem diffusa Charitate in
 cordibus nostris Lex non timore pœnæ, sed amore iustitiæ completur. Octavò ex Opere
 contra adversarium Legis & Prophetarum, In Novo Testamento Fides impetrat Charita-
 tem. Nonò ex Opere de Prædestinatione Sanctorum, Ex Fide ideo dicit Apostolus ju-
 stificari hominem, non ex Operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cætera, que
 proprie nuncupantur Opera, in quibus justè vivitur. Decimò denique ex Opere de
 Gratia & libero arbitrio, Fides & non petita conceditur, ut ei petenti alia concedantur. Bel-
 larminus imponit colophonem verbis sequentibus: HABEMUS IGITUR ex Augu-
 stino non semel aut iterum, sed sæpè ac sæpius repetendum, Fidem impetrare Iusti-
 ficationem, Remissionem Peccatorum, Gratiam benè operandi, ac per hoc Iusti-
 ficare per modum dispositionis ac Meriti, non per nudam relationem, quâ Iustificatio-
 nem aspiciat vel recipiat.
- Post hæc adgreditur argumenta Evangelicorum, ad quæ prolixissimè respon-
 det, & quidem ad primum ab illis Scripturæ testimoniis desumptum, quæ hominem si-
 ne Operibus docent justificari, tria notat, primò, quod Chemnitius & alii, uti scribit,
 Sectarii per Legem factorum intelligunt Legem, quæ requirit Opera, per Legem Fi-
 dei, quæ requirit Fidem, quam explicationem dicit refellere Augustinum, tum Levè
 alibi, tum præcipuè in Opere de Spiritu & Literâ, ubi demonstrat, Legem Evangeli-
 cam, quæ Fidem maximè requirit, requirere etiam Opera, & omnium mandato-
 rum ac totius Decalogi observationem, & contra demonstrari posse, Legem Moisis,
 quæ maximè requirit Opera, etiam requirere Fidem. Secundo notat Bellarminus,
 Iustitiam Legis & Iustitiam in Lege sic distingui debere, ut per Iustitiam Legis intel-
 ligantur Opera iusta, quæ Lex præscribit facienda, per Iustitiam ex Lege, live in Le-
 ge autem Opera illa, quæ homines faciunt sine Gratia Fidei, sola cognitione Legis ad-
 juti; neque illam, sed hanc ab Apostolo rejici tanquam inutilem, hoc etiam Augu-
 stini testimonio ex Opere contra duas Pelagianorum Epistolas munitus: Putant se
 arbitrii sui viribus implere Legem jubentem, & istâ implicati Superbia ad Gratiam non con-
 vertuntur juvantem; ac per hoc miro quodam modo, sed tamen vero, Iustitiam Legis non
 implet Iustitia, quæ in Lege vel ex Lege est, sed quæ est in Spiritu Gratia; Iustitia quippe Le-
 gis impletur in eis, sicut scriptum est, qui non secundum carnem ambulat, sed secundum
 Spiritum. secundum Iustitiam verò, quæ in Lege est, se fuisse sine querelâ in carne, non in
 Spiritu, dicit Apostolus; & Iustitiam, quæ ex Lege est, suam fuisse dicit, non DEI. Intelli-
 gendum est igitur, Iustitiam Legis non impleri secundum Iustitiam, quæ in Lege, vel ex Lege
 est, id est, secundum Iustitiam hominis, sed secundum Iustitiam, quæ est in Spiritu Gratia.
 Quod planius & brevius ita potest dici, Iustitiam Legis DEI non impleri, cum Lex jubet, &
 homo quasi suis facit viribus, sed cum Spiritus adjuvat, & hominis non libera, sed Gratia
 DEI liberata Voluntas facit. Remittit quoque Bellarminus Lectorem ad Opus de
 Gratia & libero arbitrio, ubi Augustinum hæc de re iterum copiosè dicit disputare, vi-
 delicet contra Evangelicos. Tertio notat, Evangelicos existimare, per Opera, quæ
 Paulus excludit à Justificatione, omnia omninò intelligi Opera live ante, live post Fi-
 dem facta, imò ipsam Fidem etiam, si ut Opus consideretur; at absurdissimam hanc
 esse Sententiam, & ab ignorantia Scripturæ profectam, Augustinum docere dicit in
 citato proximè libro de Gratia & libero arbitrio, hisce verbis: Homines non intelli-
 gentes, quod ait ipse Paulus, Arbitramur hominem justificari &c. putaverunt Eum dicit-
 turet Vas electionis. Et mox adungere monet Eum, non excludi Opera, quæ sunt ex
 Fide &c. Dumque negare non potuit, nonnullos è Romano Catholicis docere, per
 Opera, quæ Paulus excludit à Justificatione, intelligi observationem Ceremoniarum
 legalium, addidit tamen, Augustini constantem & sine dubitatione verissimam esse
 Sententiam, per Opera, quæ Fidei opponuntur & à Justificatione excluduntur, intelli-
 gi Opera, quæ præcedunt Fidem, quæque solis viribus liberi arbitrii fiunt, citatis ex O-
 pere de Gratia & libero arbitrio, item de Prædestinatione Sanctorum, ut & Præfatione in
 Psalmum trigésimum & primum locis, quorum hactenus non semel mentio fuit inje-
 cta. In specie autem ad testimonium Pauli ex Epistolâ ad Romanos capite tertio hoc
 Augustinum in Opere de Gratia & libero arbitrio observare monet Bellarminus, quod
 cum dixisset, non intelligere Apostolum eos, qui dicunt, solam Fidem sufficere ad
 Justifi-

Justificationem, causam reddiderit, cur dictum sit, hominem justificari per Fidem sine Operibus, quia (videlicet) & ipsa bona Opera nobis ex DEO sunt, à quo nobis & Fides & Dilectio est. Et in Libro de Prædestinatione Sanctorum notare Augustinum, idem ^{cap. 7.} per Fidem justificari hominem dicere Apostolum, non ex Operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cætera. Ad testimonium ex Epistolâ ad Galatas capite secundo scribit Bellarminus & observat respondens, in illâ Pauli Epistolâ duplicem tractari Quæstionem, unam specialem, an Ceremoniæ legales pertineant ad Christianos, ita ut sine illis esse non possint salvi; alteram generalem, an per Legem & vires naturæ possit contingere Justificatio sine Gratia & Fide JESU CHRISTI? Ad utramque Apostolum respondere hic negativè dicit Bellarminus, de suo addens sequentia: Si Lex & Natura sufficiunt ad justificandum, quid opus fuit, ut CHRISTUS moriendo peccatum damnaret de peccato, ut Justificatio Legis impleretur in nobis; & si Lex & Natura sufficiunt ad Justitiam, sufficiunt etiam ad hæreditatem, non enim injustus est DEUS, ut justos fraudet coronâ Justitiæ, uti loquitur Augustinus in libro de Naturâ & Gratia.

Ad secundum pro Fidei solitudine argumentum non nisi ea repetit Augustini ^{cap. 2.} testimonia Bellarminus, quæ jam sæpius non absque Lectoris fastidio obrufit, quibus Fidem dixit *initium & radicem justificationis* esse, quibus iteratò exscribendis superfluum impendere laborem Opus non est. Quod verò testimonium ex capite primo Epistolæ ad Romanos adinet, quo Paulus docuit, *revelari Justitiam DEI ex Fide in Fidem*, monet quidem Bellarminus, multis illud modis exponi posse, nec necessariò admitti debere, Fidem solam esse principium finemque Justitiæ, nominatim verò Augustinum in Opere de Spiritu & Literâ exponere, ex *Fide adnuntiantium Evangelium in Fidem Evangelio Obedientium*, alios, præteritis pluribus, expli- ^{cap. 11.} care tamen ex *Fide imperfectâ*, in *Fidem perfectam & Charitate formatam*, quam Expositionem dicit confirmari similibus Scripturæ phrasibus, Sententiamque Pauli esse, in Evangelio revelari Justitiam DEI, quæ incipiat à Fide inchoatâ, & perduçatur ad Fidem Charitate perfectam atque formatam.

In responsione ad tertium pro Fide solâ argumentum ex Augustini autoritate prolixior est Bellarminus, cujus nunc premimus vestigia. Nititur hoc illis Scripturæ testimoniis, quibus homo dicitur *gratis* justificari. Post adlegatum duplicem modum, quibus particula *Gratis* potest accipi, porrò scribit Bellarminus, Non sequitur, hominem, qui justificatur gratis, justificari solâ Fide. Nam sicut Justificatio gratuita non excludit Fidem, quia Fides est ex Gratia, ita non excludit Pœnitentiam & Dilectionem, & Opera Pœnitentiæ & Dilectionis, quoniam ista etiam omnia sunt ex gratiâ. Et hæc ratione explicat Augustinus particulam *Gratis*, ubique hæc de re scribit. Nam in Epistolâ post centesimam quintâ postquam dixerat, *Nec ipsa Remissio Peccatorum sine aliquo est merito, si Fides hanc impetrat, neque enim nullum est Fidei meritum*; continuò explicat, quomodo hoc Meritum non pugnet cum gratiâ Justificatione, & ait: *Restat igitur, ut ipsam Fidem, undè omnis Justitia sumit initium, non humano, quo isti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis precedentibus Meritis, quoniam inde incipiunt bona, quæcumque sunt Merita; sed gratuitum DEI donum esse fateamur, si Gratiam veram, id est, sine Meritis cogitamus.* Et in Epistola sequente: *Non dicat sibi si ex fide, quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potius redditur, quam donatur? Non dicat ista fidelis homo, quia cum dixerit, Ut merear Justificationem, habeo Fidem; respondetur ei, quid habes, quod non accepisti? Cum ergò Fides impetrat Justificationem, non Gratiam, aliquid meriti præcedit humani; sed ipsa Gratia meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici.* Huic ex Augustino solutioni, dicit Bellarminus, non *Chementium* modò, sed *Dominicum à Soto* etiam aliqua objicere; quibus addi possit testimonium Augustini ex Præfatione in Psalmum trigessimum & primum, scribentis, *Nihil boni fecisti, & datur tibi Remissio Peccatorum.* Quin & idem habere Eum in Psalmum centesimum & decimum, alibique. Imò in Epistolâ post centesimam quintâ Eum adfirmare, *Justitiam in Scripturis Sacris nunquam vocari Mercedem, sed semper Gratiam*; indeque Eum colligere, *Justitiæ deberi mercedem, sed ipsam Justitiam semper gratis dari.* In Responsione contra *Dominicum à Soto* & alios, quos

vocat

vocat Catholicos, monet Bellarminus, Quæstionem videri esse ferè de solo nomine *Meriti*, cum alioquin conveniat inter omnes Catholicos, requiri Dispositiones, & non solâ Fide homines justificari. Addit, nos autem intelligere non possumus, cur non sit hoc tempore utendum nomine *Meriti*, præsertim cum additione illa, *de congruo*, cum agitur de operibus, quæ fiunt ex Gratia proveniente. Et si nulla esset alia ratio, autoritas omnium Patrum, & præsertim Augustini, omninò sufficere nobis deberet. Nam si quo tempore Pelagiani humana extollebant Merita, Augustinus Gratia Defensor præcipuus appellare Merita non dubitavit opera, quæ nascuntur ex Fide; quanto magis hoc tempore, quo Lutherani omnia è medio tollunt Merita, deberent Catholici eadem nominare Merita? Huic Responso quatuor ex autoritate Augustini, duce, ut videtur, *Dominico à Soto* opponit, singulis adponens suam crisi & censuram. *Prima* objectio hæc est, Augustinum videri illam retractasse sententiam, *Fides meretur remissionem peccatorum*, quando illam retractavit aliam, *initium Fidei est ex nobis*. Bellarminus respondet, Non est ita; nam in Epistolis post centesimam quintâ & sextâ docet Augustinus, *Fidem mereri justificationem*, & tamen in his Epistolis summa contentione adfirmat, *initium Fidei non esse ex nobis*, & in ipso hoc retractionum loco, ubi illam de initio Fidei ex nobis retractat sententiam, scribit verissimè dictum esse, *Fides inchoat Meritum*. Secunda objectio, Augustinum loqui de Merito Fidei formatæ, quo meremur Justificationem, id est, incrementum Justitiæ; non de merito Fidei informis, quo meremur remissionem peccatorum. *Bellarminus respondet*, Neque hoc est verum; nam loquitur apertè de remissione peccatorum, scribens: *Neque ipsa remissio peccatorum sine merito est, si Fides hanc impetrat*. Et in opere contra adversarium Legis & Prophetarum, *Fides impetrat charitatem*. Iterùm alibi, *Fides meretur gratiam bene operandi*. Porro, *Hæc Confessio meruit justificationem*. Bellarminus addit, Augustinus igitur de Fide loquitur, quæ præcedit charitatem & remissionem peccatorum, & illi meritum impetrationis adtribuit. *Tertia* objectio, Augustinum, cum dicit, *Fidem mereri justificationem*, intelligere, quòd Fides ostendat, à quo petendum sit auxilium, undè Justificatio, & post eam adquirantur Merita. *Bellarminus respondet*, Si id esset mereri Justificationem, posset etiâ Verbum Dei, & Concionatores, & ipse Deus dici nobis mereri Justificationem. Deindè explicat Augustinus, quomodo Fides mereatur, cum dicit, eam impetrare Remissionem peccatorum. Ipsum denique Augustinum & omnes reliquos Patres scribit, non solùm Fidei, sed etiam Dilectioni & Pœnitentiæ meritum Justificationis tribuere; Dilectionem verò & Pœnitentiam non ostendere, à quo petendum sit auxilium. *Quarta* tandem objectio, Augustinum improprie loqui de Merito, nullam proindè causam esse, cur Eum hæc in parte velimus imitari. *Bellarminus respondet*, si semel tantùm aut iterùm vox hæc uni excidisset Augustino, fortasè tolerari posset ista responsio. At, quod omnes Patres, quorum plerique linguam Latinam ab ipsâ didicerant Nutrice, in re tam gravi perpetuò loquantur improprie, incredibile videtur. Et post laudatos *Tertullianum, Cyprianum, Ambrosium, Hieronymum*, ad aliqua etiam ex Augustino loca provocat. In sequente uberiori contra *Dominicum à Soto* Disputatione, dum inter alia Dictum Johannis etiam producit Bellarminus, *Si confiteamur peccata nostra, fidelis & justus est Deus, ut remittat nobis peccata*, monet, sciendum esse, Apostolum loqui de remissione venialium, quæ justo Dei judicio bonis justorum Meritis, reddatur, ita docente Augustino in libro de *Correptione & Gratia*. Porro inquit post aliqua Bellarminus, negamus, nullam esse in Merito de congruo dignitatem, contra *Dominicum à Soto*. Nam cum sit opus illud à Deo, & sit opus Gratia & donum Spiritus Sancti, quo pacto fieri potest, ut nullam habeat dignitatem? Illud quidem est verum, totam ejus operis dignitatem pendere à Gratia, & ideò non tam esse hominem, qui meretur, quam ipsam Gratiam, quæ, uti loquitur Augustinus, *meretur augeri, ut acta mereatur & perfici*. Neque tamen hinc jam licebit colligere, hoc esse Meritum de condigno. Nam etiam si est à Deo, tamen non est à Deo intis inhabitante per Gratiam justificantem, sed extrinsecus excitante & adjuvante, ut idem docet Augustinus. Ad illud autem Augustini ex Præfatione in Psalmum trigésimum & primum, *Nihil boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum, attenduntur opera tua, & omnia inveniuntur mala*, respondet Bellarminus, Eum per remissionem intelligere totam Justificationem ab initio primæ Dispositionis, quæ Fides est, usque ad plenam reconciliationem. Tunc enim Deus incipit remittere peccata, cum inspirat Fidem, quæ cætera orando impetrat dona. Itaque illud, *Nihil boni fecisti*, intelligitur ante Fidem, sicut etiam id, quod sequitur, *attenduntur opera tua*; neque enim mala dici possunt opera, quæ fiunt ex Fide. Id ita esse, patet è præcedentibus & sequentibus; sic enim in præ-

Dddd

denti-

dentibus ait: *Quomodo justificatur homo ex Fide sine operibus? Apostolus ipse respondet, Propterea hoc dixi tibi, ô homo, ne quasi de operibus tuis presumere videreris, & operum merito te Gratiam accepisse. Noli ergo presumere de operibus tuis ante Fidem, noveris, quia peccatorem te Fides invenit &c.* In sequentibus etiam ait, *Deus tibi debebat vindictam, dat indulgentiam. Incipis ergo esse in Fide per indulgentiam. Jam illa Fides assumi à spe & dilectione incipit operari bene, &c.* Vides, inquit Bellarminus, quomodo peccatorum remissio, id est, Indulgentia, tunc incipit, cum incipit Fides. Proinde ante remissionem peccatorum, quæ inchoatur in Fide, nihil boni fecimus, quia ante Fidem nihil boni potest fieri; ex Fide enim incipiunt, quæcunque sunt bona. In eundem sensum scribit Augustinus, *Justitiam nunquam vocari Mercedem, quoniam accipit Justitiam pro toto Justificationis beneficio, ita ut in ea includatur Fides etiam, quæ sola non potest esse Merces, cum cum nulla omnino Merita, neque de congruo, neque de condigno præcedant; cætera dona omnia & Gratia & Mercedis nomine possunt appellari.*

Epist. 105.

cap. 8.

Tract. 10.
in Joh.

Quartum nunc sequitur pro Fide sola argumentum, ex iis desumptum Scripturæ testimoniis, quæ docent, *omnes, qui credunt justificari & salvari.* Bellarminus triplici modo respondet, ad primum & tertium usus auctoritate Augustini. De primo sic scribit, *Particula omnis potest in primis rectè exponi negativè, ut sensus sit, omnis, qui credit, justificatur; id est, nemo sine Fide justificatur, quod illustrat aptissimâ similitudine Augustinus, explicans illud, Deus vult omnes salvos fieri, libro de Prædestinatione Sanctorum.* Nam si in una aliqua urbe unus tantum Grammaticæ Doctor esset, & diceretur, omnes in hac urbe Grammaticam discunt ab illo; non significaretur, omnes in ea urbe discere Grammaticam, sed neminem discere sine illo. Sic igitur omnis, qui credit, justificatur, quia nemo justificatur, nisi credat; sine Fide enim impossibile est placere Deo. De tertio hæc habet, refertur interdum particula *omnis* ad singulos credentes, & quidem *affirmativè*, sed tamen non significatur, solam sufficere Fidem, sed Fidem justificare & salvare, si non desint cætera; id est, Fidem ex parte sua semper justificare & salvare, modo addantur alia, quæ simul requiruntur. Itaque sententia Scripturæ est, singula Virtutes, de quibus alibi agitur, videlicet spem, dilectionem, orationem, obedientiam, &c. ex parte sua perducere homines ad salutem, nisi aliunde oriatur impedimentum aut defectus. Atque hoc ipsum sancti Patres docent passim, cum admonent, non sufficere Fidem solam. Indè Augustinus etiam, *Multis dicunt credo, sed Fides sine operibus non salvat.* Alia testimonia dicit se habere Bellarminus in Disputatione de operum necessitate. Cætera nunc prætermittuntur argumenta, quæ nullum ab Augustini auctoritate in responsione Bellarmini habent subsidium.

Restant igitur tantum illa Augustini testimonia, quæ ex Evangelicorum mente adducit Bellarminus, adque ea pro more responderet. Sunt autem hæc duo sequentia.

lib. 1. c. 21. *Præterea ex opere contra duas Pelagianorum Epistolas sic habet: Quamlibet Virtutis fuisse antiquos prædices justos non eos fecit salvos, nisi Fides Mediatoris.* Posterius autem ex opere

Quest. 16. *re Questionum octoginta trium ita: Si quis, cum crediderit, mox de hac vita decesserit, justificatio Fides manet cum eo, nec præcedentibus bonis operibus, quia non Merito ad illam, sed Gratia pervenit; nec consequentibus, quia in hac vita esse non sinitur.* Bellarminus respondet ad locum priorem, Augustinum docere solum, neminem sine Fide salvari, justos proindè antiquos neque per Naturam, neque per Legem Mosis, sed per ipsam Christi fidem esse salvatos, quia ex rebus enumeratis ipsa sola vim habeat salvandi; quomodo si tres ambularent, & diceretur nobis, nullus est Doctor, nisi ille, qui ambulat medius, non intelligeremus, nullum esse in terrarum orbe Doctorem præter illum, sed non esse inter eos tres nisi unum Doctorem. Ad posteriorem dicit, Augustinum apertissime loqui de Fide vivâ & charitate perfecta atque formata, quæ sine operibus in actu esse potest, sed non in habitu; dixerat enim in verbis immediatè præcedentibus, *hominem justificari sine operibus Fidem præcedentibus, sed Fidem justificam esse Fidem, quæ per dilectionem operatur.* Addit, idem Augustinum in infinitis docere locis, *Fidem sine charitate nihil esse nisi fundamentum adificii, & initium ac radicem justificationis.*

Haecenus contra Fidei solitudinem in articulo justificationis coram Deo Bellarminus, more iterum solito Evangelicorum sententiam minus ritè proponens, atq; sic Augustinum impertinenter ut plurimum opponens hac etiam in Disputatione. Magnum certè consensus Augustiniani cum Evangelicis argumentum est, si ea vocentur ad animum, quæ ex Indice librorum Hispanico notavi in *Vindiciis Anti-Thomisticis*, ubi hæc eadem quæstio fuit tractata. Nimirum, Evangelicorum sententia non ita crudè & nudè concipi debet, ac si qualemcunque Fidem, quocumque etiam veniat significatu, sufficere doceant ex parte hominis ad Justificationem, in sensu videlicet abstractivo & categorematico; ea solitudine, qua omni comitatu virtutum cæterarum destituatur Fides. Minimè gentium volunt illud, sed Fidem hic concipiunt in concreto ut sic dicam & sensu syncategorematico consideratam, quatenus similis est arbori frugifera, si non semper actu secundo, tamen primo. Non quasi virtutes hæ in ipso justificationis negotio adtendantur, vel quocumq; meriti respectu concurrant aut cooperentur, sed quia Fides vera, quæ à Deo in hoc actu requiritur, nunquam est sola & absque Gynecæo aliarum, ut dixi, virtutum, ut non nisi sola ab ipso met Deo, hominem per verbum & sacramenta, tanquam media Gratiam & meritum Christi exhibentia & obliquantia, justum faciente respiciatur. Est igitur & manet hæc propositio, *Fides sola justificat*, exclusiva non prædicati, sed subjecti, eo sensu, quo ex parte Dei sola ejus Gratia, ex parte Christi solum ejus meritum dicuntur justificare. Injuriam hinc facit Evangelicis Bellarminus, cum eos statuere dicit, quod omnes in universum virtutes separent à Fide justificata, quam ob rem vulgò etiam *Monopista* & *Fide solarii* vocantur, eosdemq; committit cum Augustino, quasi diversum & planè contrarium docentes; cum tamen, si utriusque partis hypotheses candidè proponantur, summus in hoc etiam Fidei capite possit ostendi, consensus, in quo nunc labore occupabimur contra Bellarminum. Et quidem ut initium fiat ab examine eorum ex Augustino testimoniorum, quibus evincere studuit, Fidem justificare, sed non solam, verum *ut initium & radicem justificationis*, ut cæteris etiam virtutibus relinquat locum, si ipsa inspiciamus loca, undè Bellarminus mutuò sum sit arma, manifestum erit, eum hic quoque antiquum obtinuisse, & quidvis è quovis sine judicio coacervasse & collegisse. Posito enim, quod Augustinus dicat *Fidem esse initium & radicem justificationis* non sequitur tamen, id intelligi debere cum aliqua exclusione, & quasi ad medium atq; finem ejus alia concurrant aut cooperentur virtutes, utpote quod nullibi scripsit Augustinus, neq; ob receptas hypotheses scribere potuit. *Primum* certe testimonium ex Commentario ad Galatas desumptum id non dicit, præterquam, quod in paucis etiam verbis crimen falsi commisit Bellarminus, id omittens, quod ad rem ipsam pertinebat quam maximè, ut inspicienti locum fieri manifestum. *Filii*, id est, Dei, *fiunt participatione sapientia, id præparante atque præstante Mediatoris fide*, scripsit Augustinus, explicans verba Pauli, quibus omnes dixit esse *filios Dei per fidem, quia induerunt Christum quicumque in Christo baptizati sunt*. Mirum verò, Bellarminum non advertisse, aut credidisse, quod lectores curiosi id sint observaturi, Augustinum eo sensu Fidem dixisse *præparantem*, quo eam quoq; dixit *præstantem*, id videlicet, ut omnes in Baptismi Sacramento induentes Christum fiant filii Dei *participatione sapientia*. Atqui res ea, quæ ita *præparat*, ut simul etiam *præstet*, quod expediendum venit, non in principiis solum subsistere credi debet, sed ad consummationem quoque ejus omninò pertinet. Ita dum in *secundo* Augustinus dicit, *Fidem primam dari, ex qua impetrentur cætera*, tam eleganter in antecedentibus & proxime sequentibus se explicat, ut nisi dissimulasset Bellarminus per truncationem Textus, vix ausus fuisset hæc verba lectori candido proponere & propinare. Sic autem scripsit in loco, undè Bellarminus excerptit, nimirum in libro de Prædestinatione Sanctorum: *Ex fide dicit Apostolus justificari hominem, non ex operibus, quia ipsa datur prima, ex qua impetrentur cætera, quæ propriè nuncupantur opera, in quibus justè vivitur*. Si scripsisset Augustinus, *in quibus homo justificatur*, habuisset Bellarminus, quod opponeret. Dum verò scripsit, *in quibus justè vivitur*, habemus Evangelici, quod volumus. Nec omisisset hæc verba Bellarminus, nisi ea favere nobis dicente conscientia agnovisset. An verò hoc etiam ad fraudem piam vel impiam sit referendum, videant, quibus aperta veritas curæ est cordique, vel esse debet. *Tertium* quoque ex opere de Bono Perleventantiæ inter testimonia veritatis Evangelicæ debet numerari, credere enim in Christum dixit esse *initium Christiano*, non respectu cæterarum virtutum, quas Fidei comites in Justificatione adjungit Bellarminus, sed respectu Patientiæ, quam in persecutione tanquã fidei justificantis fructum docet esse necessariam, Augustinus verbis immediate

vid. Krom.
Polym.
p. 284.

sequentibus. Ubi enim dixit, *Quod est initium verius Christiano, quam credere in Christum?* Subiunxit statim: *Quis finis melior est, quam pati pro Christo?* Unde constat apertissimè, quo sensu Fidem dixerit Augustinus initium Christianismi. Sed & quartum, ex opere de Spiritu & litera nobis non obest. Dum enim præmissa lege, per quam est cognitio peccati tanquam morbi, primò nominatur Fides, *per quam impetratur Gratia contra peccatum*, deinde (non oratio, quod Bellarminus vult, sed) Gratia, per quam animæ Sanatio à vitio peccati adcedit, aliis porò sequentibus, quæ Bellarminus omisit; non diversos recenser actus, qui procul à se invicem sint remoti, quod in sequentibus habet locum, sed nostrum concipiendi modum respicit, qui in eo consistit ut quemadmodum ægrotus manu & ore fiduciali à Medico accipit remedium, per quod sanatur, ita & homo in actu Justificationis per Fidem, quæ & ipsa Donum est, accipiat Gratiâ animæ Sanatricem, quam insequitur secundum ordinem Augustini *libertas arbitrii*, quod supra quoque ostensum, & per eam *Iustitia dilectio*, & tandem *legis operatio*, quæ non amplius propriè loquendo ad ipsam Justificationem, de qua hic sermo, sed potius ad sanctificationem & quotidianam Renovationem pertinent. *Quintum* ex opere sermonum de Verbis Apostoli testimonium iis non legitur verbis eo in loco, quo Bellarminus illud legi lectori voluit persuasum; quamvis si isdem ibi legeretur, nullum exinde præjudicium crearetur Evangelicorum sententiæ, explicans videlicet structuram ædificii totius Ecclesiæ, non rationem Justificationis, quæ duo iterum sunt diversissima, minimè confundenda. Et hæc de primo Bellarmini argumento contra Fidei in actu Justificationis solitudinem, ex illis Augustini testimoniis, depromto, quo Fidem dixit vel dixisse visus est *initium esse & radicem justificationis*, circa quod nunc insuper id etiam venit observandum, quod Rhetores communiter ex autoritate Demosthenis solent inculcare, *Actionem in Oratore esse primam partem*, verum non primam modò, sed & secundam, quin tertiam quoque; ut in hoc simili aliquid etiam dissimile occurrat.

vid. Mend.
Virid.
p. 686.

Sequuntur nunc ea, quæ ad ceteras Virtutes Fidei in actu Justificationis comites ex Augustino profert, paucis examinanda, ubi hoc fuerit præmonitum, ea quæ in genere de his Virtutibus sunt dictæ, in specie etiam de quavis locum habere. Inter eas eminere voluit Davidis & Salomonis, atque ad eorum imitationem Syracidis Gnomon & sententiam, quæ *timorem* dixerunt *initium sapientie* in cuius explicatione Bellarminus Augustinum dixit per *sapientiam* intelligere *perfectam justificationem*, per timorem verò servilem, non filialem. Quod adinet prædicatum hujus sententiæ, videlicet *sapientiam*, in Commentario Augustini super sermonem Domini in Monte repetite non potui, quod perfecta per eam intelligatur *Justificatio*. Bellarminus quidem provocat ad libri prioris *caput nonum*, sed quia Commentarius ille in meâ Editione, qua nunc utor, capitibus destituitur, prolixiorque est, quàm ut propter unum modò vocabulum inter alias occupationes evolvatur cum curâ, quo propriè sensu id scripserit Augustinus, si scripserit, indicari nunc non potest; hoc tantum repetitâ vice indicato, posse hoc etiam in suo quodam modo defendi, ut *Timor justificationis initium* dicatur, quia cognitio peccati & inde etiam pænæ peccati præcedit ex lege, antequam Fides adprehendat Gratiâ ex Evangelio. Non verò sequitur inde, ut *subiectum* hujus sententiæ, videlicet *Timor*, quia dicitur *initium sapientie*, etiam sit & dici possit talis dispositio meritoria, quæ simul concurrat & cooperatur in actu Justificationis, sicuti Fides, hominis justificandi & justificati manus, adprehendit Gratiâ Divinitus oblatam, atque Meritum Christi sibi met ipsi fiducialiter adplicat, ut potè quod neque Timori, qui ad hujus differentiam dicitur filialis, adscribendum est. Sicut enim servilis præcedit, Justificationem, quatenus ex lege dicitur agnitionem peccati & ejus pænæ oriri, ista hinc filialis demum sequitur, tanquam fructus Fidei justificantis, adeoque neuter in ipso Justificationis actu potest adtendi concurrenter & cooperativè, quod ipse etiam agnovit Augustinus, utriusque differentiam ipso in loco, quem Bellarminus ex nono in Epistolam Johannis Tractatu citavit, notanter ostendens verbis sequentibus: *Torqueat cor Consuetudo peccatorum nondum facta est Justificatio*. Et post aliqua ibidem: *Aliud est timere Deum, ne mittat te in Gehennam cum Diabolo, aliud est timere Deum, ne recedat à te. Ille timor, quo times, ne in ignem mittaris cum Diabolo, nondum est castus, non enim venit ex amore Dei, sed ex timore pænæ. Cum autem times Deum, ne deserat te presentia ejus, amplectitur cum, ipso frui desideras*. Atque hunc in modum intelligenda etiam sunt verba, quæ ex opere de catechizandis rudibus adducit Bellarminus, ad Institutum præsens, ubi de negotio justificationis agitur, planè in idonea, cum ex Doctrina Augustini, ut in sequentibus

tibus docebitur, sola Fides habeat locum, nullumque Timori, præsertim servili, spatium hic possit concedi. Addantur, quæ supra ad hoc dictum dicta sunt capite post decimum septimo secundi de Pœnitentia Libri. Sed neque *Spes* etiam in hunc venit census, uti vult Bellarminus, nec Augustinus id dicit, verbis ab Eodem ex eodem libro citatis, sed potius contrarium. Dum enim dicit, *hominem audiendo credere, credendo sperare, sperando amare*; Ordinem Virtutum Christianarum ab Apostolo observatum, eleganter indicavit, quâ nimirum ratione Virtutes hæ invicem respiciant & sequantur, nullo tamen habito respectu ad ipsam Justificationem, utpotè in quâ solum *credere* locum habere ex Augustino ostenditur proximè prolixius. Quæ tandem circa Propositum novæ vitæ ac observationis mandatorum Dei, tanquam Dispositionem meritoriam & Justificationis impetratoriam, ex Opere Augustini de *Fide & Operibus*, contra Baptismi profanatores activos & passivos in dando & accipiendo, profert Augustinus, scopum minime feriunt, quia cum his hominibus & *hereticis* nihil nobis est commune, qui dicunt Evangelicis; de cætero ad Canonem Augustini ab ipso met Bellarm. approbatum provocantes, quo opera verè bona & Deo grata *non præcedere, sed sequi Justificationem* dicuntur.

Nunc ut à primo Bellarmini contra Fidei solitudinem argumento progrediamur ad *secundum*, deducere id conatur ex nostris hypothesebus, sed frustra & in vanum, dum eas necit consequentias, quas Aristoteles etiam *redivivus ex orco*, quamvis Romano-Catholicus, non agnosceret, nisi quam alios docuit artem ratiocinandi, ipse dudum oblivioni tradiderit, aut Intellectum in rebus Seculi non semper malè sanum, sub Obedientia Fidei Romano-Catholicæ captivum fieri permiserit. Quàm enim sunt hæc inter se contraria, *Fidem justificare, cæteris Virtutibus tam presentibus, quàm absentibus*. Ex antecedentibus quippè constat, Evangelicos Fidem in Justificatione non dicere nudam atq; omni comitatu Virtutum cæterarum destitutam, sed hoc docere tantum, Fidem in actu Justificationis non nisi *relative vel objective* considerari, quatenus videlicet respicit Misericordiam Dei in Christo & Ejus Passione exhibitam, non tamen omninò missis in Exilium Virtutibus cæteris, quarum fructus postmodum Fides ostendit diversimodè in homine jam justificato, prout occasio & ratio Christianismi id requirit. Quàm inconsequenter præterea Bellarminus argumentatur vel potius arguitur, quod, *quia sine Dilectione non possit esse Justitia*, videlicet Legalis, *feri non possit, ut Fides à Dilectione sejuncta justificet*, cum hic non agatur de Justitia Legali, sed Evangelica, non propria & inhærente, sed alienâ, Christi nempe, & Deo sic ordinante per Fidem, non per Charitatem aut aliam Virtutem Theologicam imputatâ. Hinc Augustini etiam verba, quibus ex Libro de *Naturâ & Gratia* uti voluit Bellarminus, de quorum Sensu vero supra quoq; in ventilatione Quæstionis de *Distinctione Gratia à Charitate* dictum est, huc planè non pertinent, exhibentia distinctionem Charitatis & Justitiæ *inchoatæ* (*provelatæ &*) *perfectæ*, quæ in Justitia Christi imputatâ locum non habet. Ut alia nunc Silentio præteream plura, quæ otiosa & fastidiosa repetitione læpius inculcat Bellarminus, suis inhærens principiis pessimè coherentibus, inter ea recensendis postulata, quæ nunquam ritè probavit, nec etiam probare potuit; cujus rei exemplum præbet Quæstio, quam secundo huic argumento inferuit de *Fide*, non qualicumque, sed *verâ à Dilectione & aliis Virtutibus separandâ*, Evangelicis, imò ipsimet Veritati, & sic etiam Augustino, qui eam contra Pelagianos & quosvis sui temporis hæreticos animosissimè & constanter defendit, imò propriis etiam hypothesebus oppositam. Dum namque hætenus Fidei in negotio Justificationis comites adjunxit Dilectionem, cæterasque Virtutes, nunc aperte sibimetipsi contradicens Fidem, & quidem non qualemcumq; sed *veram*, separare aude à Dilectione ac cæteris Virtutibus; quod an cum antecedentibus possit stare, & annon unum tollat alterum, videant, quibus Leges contradictionis non sunt incognitæ. Et tamen ad hoc suum dogma erroneum, præter insignem torturam uni & alteri Scripturæ testimonio inlatam, conatus est Augustinum quoq; testem citare; quo cum fructu, sequens docebit Examen. *Primum* occupant locum verba Johannis Evangelistæ de Principibus Judæorum, quibus *Fidei ingressus* Augustino interprete adscribitur, in quâ potuissent *proficere*; unde Bellarminus per legitimam, ut existimat, consequentiam deducit, veram fuisse Fidem. Sed præter *Toletum*, quem hæc Johannis de Fide Principum Judaicorum verba de *Fide Historica* intellexisse, *Gerhardus & Hülfemannus* observarunt, *Lorinus* etiam testatur, *Pererium* in

Joh. 12.

ad Act. cap. V. Pl. 14.

dicit nihil aliud esse, nisi ipsam veram Fidem Christianam, nemo prudens non videt, quàm imprudenter hoc sit dictum; hoc ante omnia venit adtendendum, quod prædicatum apud utrumque, Paulum videlicet & Augustinum, Subjecto minus sit adæquatum, de quo hic agitur. Quid enim, an vera Fides non & nihil prodest? Hoc neque Paulo, neque Augustino unquam venit in mentem, aut venire potuit. Quia enim secundum receptam Logicorum regulam *talia sunt prædicata, qualia permittuntur esse à subjectis, & versa vice*, neque Paulum, neque Augustinum tam absurdos fuisse credendum est, ut veræ Fidei, tantis aliàs laudibus decantatæ, omnem usum, fructum, profectum & incrementum denegaverint, tanquam rem inanem eam jactantes. De Paulo res extra dubium est apud eos, qui in Scriptis Ejus non omnino sunt hospites, utpotè qui tanta hic & ibi Elogia adscripsit veræ Fidei, ut majora non potuerit. Quos Fidei scripserit Panegyricos Augustinus, prolixius hic recensere minus est necessarium. Præterquam enim, quod singularem scripsit de *Fide & Operibus* librum, plurima huc pertinentia continentem, in aliis etiam Operibus non paucis læpissimè Fidem veram ita commendat, ut sibi met ipsi in faciem contradixisse & scripsisse credi deberet, si fidem, quæ nihil prodest, pro verâ habuisset. *Concordantia*, quas antehac ex Augustino Dominicanus quidam Parisinus maximo labore collegit, plurima suppeditant hujus rei documenta. Sed & breviores, qui Operibus Augustini ut plurimum vel præmittuntur, vel subjuguntur, *Indices rerum & verborum*, sufficientia præbent testimonia; è quibus dum *Indices Purgatorii*, quæ ad confessionem Veritatis Evangelicæ videbantur pertinere, excessu iusserunt, juxta observationem supra è *Vindiciis Anti Thomisticis* repetitam, satis manifestè ostenderunt, Augustinum non à suis stare partibus. Atque ut illud ex eo etiam loco fiat certum, quem ex Opere de *Trinitate* pro se citavit Bellarminus, in iisdem *Vindiciis Anti Thomisticis* jam monui, Augustinum hic quoque totum esse nostrum, utpotè verbis à Bellarmino laudatis hæc immediate subjungentem: *Propter quod Apostolus inquit, In Christo Jesu neque Circumcisio, neque Præputium aliquid valet, sed Fides, quæ per Dilectionem operatur; sic eam discernens ab eâ fide, quæ & Dæmones credunt & contremiscunt.* Agnoscit igitur Fidem sine charitate aliam esse ab eâ, quæ per Dilectionem operatur, sed non æquè agnoscit illam ut hanc esse *veram* quin potius Fidei Dæmoniacæ dicit esse similem, de quâ tertium nunc agit Bellarmini argumentum, ut Fidem *veram* sine Charitate & cæteris Virtutibus esse posse doceat, è verbis Jacobi nemini non notis desumptum, Augustino iterùm in subsidium adsumto, & quidem duplici è scripto. *Primo* ex opere de *Civitate Dei*, ubi prolixè Jacobi verba de Fide sine Operibus committit cum verbis Pauli de salvatione *quasi per ignem*, ostendens, quomodo ea conveniant, hæc inter cæteras observatione insertâ: *Quis quis sic habet in corde Christum, ut ei (neque) temporalia & terrena, nec ea, quæ licita sunt atque concessa, præponat, fundamentum habet Christum. Si autem præponit, etsi videatur habere fidem Christi, non est tamen in eo fundamentum Christus, cui talia præponuntur, quanto magis si salutaria contempnens præcepta committat illicita, etiam non præposuisse Christum, sed postposuisse convincitur.* Verùm hæc non hypothesei Bellarminianæ, sed Evangelicorum Sententiæ interviunt, ostendentia, Fidem sine operibus videlicet bonis, è contrario cum operibus malis, videri quidem esse Fidem, scilicet *veram*, sed non esse, utpotè Veritatis fundamento destitutam. *Deindè* ex libro de *unico Baptismo*, ubi quidem comparat Sanctus Doctor Fidem vel potius Fidei Confessionem Petrinam cum dæmoniacâ, sed non alio respectu, quàm historico, qui ad Notitiam pertinet atque adfensum, de quo hic non agitur, uti sæpe notatum. Hinc post laudata Jacobi verba, quæ Fidem exhibent dæmoniacam, notantur scripsit: *Eos, qui de Deo verum credunt & malè vivunt, Dæmonibus comparavit, non tamen illud ipsum verum, quod de DEO credunt Dæmones, propter odium Dæmonum negando destruxit.* Concedit nimirum Fidei dæmonicæ Veritatem historicam, non justificam & salvificam, de quâ hic agitur. Ideo in præcedentibus etiam scripsit: *Confessio Petro fructuosa Petro, Dæmonibus perniosa.* Et iterùm: *Eadem Confessio rectos adjuvat Catholicos, perversos condemnat hæreticos.* Quæ omnia egregiè juvant Evangelicorum Sententiam. Eadem ratio est eorum, quæ ad quartum pro Fidei ab operibus bonis & cæteris Virtutibus separatione argumentum ex verbis Christi Judicis ad æternum damnandos secundum Augustini mentem observat Bellarminus, videlicet quod Christus eos sit increpatus, *non quia in Eum non crediderint, sed quia non fecerint*

Opera bona; dum immediatè ibi hæc sequuntur: *Nam profectò ne sibi quisquam de Fide, quæ sine operibus mortua est, æternam promittat Vitam.* Propterea omnes segregaturum se dixit gentes, quæ permixtæ eisdem utebantur pascuis, ut adpareat, eos illi dicturos, *Domine, quando Te vidimus illa & illa patientem, & non ministravimus tibi? qui in Eum crediderant, sed operari bona non curaverant, tanquam de ipsâ Fide mortuâ ad Vitam perveniretur æternam.* Binâ hic vice Pater augustus Fidem vocat mortuam, quam Bellarminus demonstrare satagit *veram*, & tamen ad Ejus consensum & auctoritatem ausus provocare. Sicuti neque melius successit negotium in quinti argumenti deductione, ubi si non aliqua pro more omisisset verba in Augustinitextu, ex quo contra Evangelicos se armavit, non potuisset aciei se committere. Pauca sunt ea, sed talia, quæ litem terminant. Leguntur autem media inter ea, quæ Bellarminus adduxit. *Opus Fidei est Dilectio*, inquit Augustinus. Paulò ante indicavit ordinem & officium Virtutum Theologicarum in homine jam justificato, cur Fides primum, Spes secundum, Charitas tertium juxta recensionem Apostolicam occupet locum, & quid quævis agat atque efficiat peculiariter; non quasi Fides justificata, & si perseverans, etiam salvifica, sit absque Spe & Charitate, quarum utraque indivulso nexu Fidei est conjunctissima, sed quia quævis suo in Christianismi initio, progressu & sine fungitur officio singulari, ut ut mutuo semper ad se invicem respectu, Fide imprimis primum, medium & ultimum, ad eòq; omnem occupante locum. Hinc etiam si dicit, *Quod credit, Fidei est; quod operatur Charitatis*, non separavit Fidem à Charitate, aut hanc ab illa, quin potius filia Matri conjungit, in proximè sequentibus scribens, *Opus Fidei est Dilectio.* Quamvis etiam subjunxit, *Dilectio vacare non potest, nisi & nihil mali operetur, & quidquid potest, boni operetur*, neque sic tamen separavit Charitatem à Fide, quia præmiis immediatè, *Opus Fidei est Dilectio.* Atque sic utrobique prærefutavit objectionem Bellarmini, nisi hoc etiam non obstante maluisset Lectorem fraude non pia seducere. Pater hinc etiam Innocentia comparationis Fidei cum Igne, quam à Luthero propositam frustra adlatravat Bellarminus. Imò hinc quoque manifestum evadit, quid respondendum sit ad reliqua ex Augustino testimonia, quibus porrò Bellarminus conatur demonstrare, *veram sine Charitate Fidem esse posse.* De primo ex Opere de *Trinitate* paulò ante dictum est. Secundum è Commentario in Epistolam Johannis iisdem verbis munitur, quibus antecedens è Commentario in Psalmos, *Opus Fidei dilectio est*, ut ad eò nihil opus sit addere plura. Tertium quoque ex Opere de *Spiritu & Litera* eiplum explicat, quomodo videlicet intelligendum sit, *quod Fides dicatur impetrare Charitatem*, verbis & proximè sequentibus & antecedentibus. Sequentia hæc habent: *Neque enim esset in nobis, Charitas videlicet, quantacumq; sit in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* Quo ipsomet indicavit Augustinus, Fidem non meritorie Donum Charitatis impetrare & post se quasi trahere, sed potius unâ secum adferre. Indè etiam in proximè antecedentibus ex Apostolo scripsit, *Hæc est Fides, quæ per Dilectionem operatur.* Quæ verba quoties inculcavit, quod numero ferè in numero factum est ab Ipso, toties Fidei & Charitatis unitissimam conjunctionem Lectorem suis commendavit. Neque aliud dixit aut scripsit in Commentario Johanneo, quin potius illud ipsum, quod hætenus; ut mirum & hic possit videri, ausum fuisse Bellarminum huc Lectorem ablegare. Clara sunt verba, *Dæmon credit, nec diligit; nemo diligit, qui non credit.* Quid aliud his voluit Pater Sanctus, quam Fidem Dæmonis non esse veram, nisi quatenus Veritate nititur historica, quia destituitur dilectione. E contrario inquit, *ubi Dilectio est, ibi necessario Fides & Spes est.* Si hæc accuratius perpendisset Bellarminus, vix Lectori auctoritatem Augustini obtulisset. De verbis ex Opere de *Agone Christiano*, ad quæ itidem jubet Lectorem respicere Bellarminus, sub finem præcedentis Controversiæ dictum est, nec opus est ibi monita hærere, cum Lector qualicumque prædictus judicio huc possit adplicare. Quæ præterea in responso ad quartam Evangelicorum pro Fidei & Charitatis indissolubili vinculo ex Epistola Johannis objectionem quasi ad mentem Augustini profert Bellarminus, scribens, *Apostolum ibi de Fide formatâ loqui, quæ per Dilectionem operatur*, ad fraudem quoque non piam referri debent. Quamvis enim Augustinus in verborum, quibus utantur Evangelici, explicatione, undè paulò ante etiam notatu dignam observationem habuimus, scribat, loqui & agere Apostolum ibi de

Fidei, *quæ per dilectionem operatur*, quod Evangelici dudum ex Apostoli doctrinâ didicerunt & hæcenus omni ratione defenderunt, non tamen hanc Fidem dixit *formatam*, vel docuit, dilectionem esse *formam* Fidei, quod Bellarminus lectori voluit persuadere, quasi ex autoritate Augustini, quod in posterum bono cum DEO ulterius ostendetur peculiari *Questione*. Inter id tantum hoc notetur, illud quoque responsum in præsentî negotio esse Bellarmino adversarium. Nam si ex abundanti concederemus, & secundum regulas logicorum ad hominem & ex concessis vel præsuppositis vellemus disputare, possemus contra Bellarminum ostendere, quia Apostolus describit veram Fidem, cujus *formam* ipse Bellarminus dicit esse dilectionem, sequi Fidem, quæ destituitur dilectione, non esse *veram*, nisi Ecclesiæ fidem sine formâ velit obtundere Bellarminus, non sine maximâ absurditate. Patet ergo ex Augustini etiam sententia contra Bellarminum, *Fidem veram non esse posse sine charitate*, si non semper effectiva, saltem adfectiva.

Hæc operâ nunc defuncti rectâ pergimus ad *tertium* principale argumentum Bellarmini contra fidei in actu Justificationis solitudinem, quod à remotione causarum cur sola Fides secundum Evangelicos justificat, procedit, tela eorum ex Augustino retorquere conantis. Et quia in hoc negotio *Lutheri* Versio ob insertionem vocabuli *sola* venit defendenda, videndum omnino, num Augustinus à Bellarmino oppositus eidem in Apostoli mente explicanda sit adversarius. Et quidem ad caput defensionis *prius*, quo idem dicitur esse ex sententia Pauli, hominem justificari Fide sola, ac *sine operibus legis*, quod ultimum expressè legitur in tertio Epistola ad Romanos capite, urget Bellarminus testimonium Augustini ex opere de *Prædestinatione Sanctorum*, de quo dudum monuit *Hülsemannus* noster contra *Hagerum*, disputare ibi sanctum Patrem *non de officio Fidei & operum, verum de utriusque Doni origine*, adversus eos, qui operum quidem initium à DEI gratia esse concedebant, sed non Fidei, sumto inde argumento, quod Apostolus Fidem ab operibus distinguit; de distinctione *inter Iudæos & Israël* ab Augustino adhibita monens, aptam fuisse illam ad refutandum adversarios, qui ideò volebant operâ Fide exclusâ, quasi Fides non ab eadem gratia donaretur, sed ante gratiam esset, eamque mereretur, hæc insuper addita observatione, nusquam dicere Augustinum, Apostoli mentem esse, quod opera absque gratia DEI facta solum excludantur ob officio justificandi, de quo queritur inter nos, *sed operum hoc esse officium, ut in eis iuste vivatur*. Patet hinc, quàm impertinenter Bellarminus Augustinum Luthero opposuerit. Neque melius præcessit negotium ad *posterius* caput Defensionis, quo ex eisdem Apostoli mente pro *Lutheri* Versione idem ostenditur esse, hominem justificari sola Fide, ac *gratis*, quod ibidem Paulus habet, Bellarmino mutilatum adducente ex Augustino testimonium, quod ubi integrum exhibebitur, non Luthero, sed potius Bellarmino opponendum id esse constabit. Legitur illud in Epistola post centesimam sexta hoc verborum tenore: *Nam dicat sibi, si ex fide quomodo gratis? Quod enim Fides meretur, cur non potius redditur, quam donatur? Non dicat ista homo fidelis, quia, cum dixerit, ut merear justificationem; habeo fidem, respondetur ei, quid enim habes, quod non accepisti? Cum ergo Fides impetrat justificationem, sicut DEVS unicuique paritus est etiam ipsius fidei mensuram, non gratiam DEI aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa Gratia meretur augeri, ut aucta mereatur perfici.* Perpende hæc Lector Veritatis studiose, & vide, annon Bellarminus singulari studio hunc mutilaverit locum, ne Veritas Evangelica sit in aprico, ac Augustini consensus cum Luthero fiat manifestus. Quæ ex opere *Confessionem* contra vim Fidei in negotio Justificationis *adprehensivam* porro habet Bellarminus, infantilia sunt & non merentur refutari; cum nemo mediocriter peritus ignoret, quàm diversimodè quid dicatur *adprehendi*, & quàm alia planè sit ratio, qua Fides adprehendit gratiâ Dei merito Christi oblatam, alia iridem, qua charitas Fidei comes propter ipsam hanc gratiam Fide acceptam amplectitur Benignissimum datorem, quod hic attendisse, objectionem Bellarmini erit refutasse, quæ non nisi ex ignorantia Rhetorices, quæ locutiones etiam Metaphoricas suis commendat auditoribus, ortum traxit.

Quartum nunc sequitur principale argumentum Bellarmini contra solitudinem Fidei in Justificatione ex vi vel virtute *Relativa*, ea objiciens Augustini testimonia, quæ Fidei *meritum* aliquod adscribere videntur. Sunt illa numero tria, quorum mentem & sensum breviter indagabimus. *Primum* è præfatione in Psalmum trigessimum & primum Bellarmino directissimè est oppositum; ut mirum sit, ausum fuisse illum id Evangelicis oppo-

in Conf.
Aug. pag.
m. 599.
& seqq.

vid. Meiff.
Phil. 5.
p. III.
pag. m. 348

opponere. Continet illud verba, quibus sententiam Apostoli expressit Augustinus, ad objectionem respondentis, quam à Bellarmino omittam operæ præteritum erit hic etiam legere: *Si Fides nihil prodest mihi sine charitate, charitas autem ubi fuerit, necesse est, ut operetur, Fides ipsa per dilectionem operatur; quomodo ergo justificabitur homo per fidem sine operibus? Respondet ipse Apostolus, cujus verba ad Augustinimentem exhibuit Bellarminus, quæ dum expresse negant, merito operum Fidei gratiam accipere hominem, clarius testimonium contra Bellarminum dare non potuit ad Apostoli sententiam Augustinus, adhuc uberius eam confirmans verbis sequentibus: *Noli ergo præsumere de operibus ante Fidem, noveris, quia peccatorum te Fides invenit, & si te Fides data fecit justum, impium invenit, quo faceret justum.* Nullum hic meritum Fidei, nullum ante Fidem, verum id indicatur tantum, quid Fides in homine efficiat & operetur data cælitus. Et quia ad Commentarium Augustini in Epistolam Pauli ad Galatas provocat insuper Bellarminus, quasi ibidem legantur eadem aut his similia, dum nulla adducit verba, possit lector responso jam dato contentus esse, nisi talia occurrerent, non quidem ad caput primum, ut vult Bellarminus, sed secundum, quæ magis adhuc sententiam Bellarmini infirmant. Sunt autem hæc, quæ ibi leguntur inter alia: *Vt ostenderet, quod vivit in illo Christus, & quod in carne vivens in fide vivit Filius Dei, non sui esse meritum, sed gratia ipsius, videlicet Christi, inquit, qui me dilexit & tradidit seipsum pro me. Pro quo nique nisi pro peccatore, ut eum justificaret.* Satis aperte docet augustissimus Doctor, nullum sibi, nullum fidei suæ Paulum adscripsisse meritum, sed omnem & Christum in se, & suam in fide vitam soli gratiæ & charitati ejus adscribendam esse, idem nimirum mortui, ut justificaretur. Quid clarius iterum & apertius contra Bellarminum dicere aut scribere potuit ad Pauli sententiam, Augustinus, totus & hic, quantus est, à partibus stans Evangelicorum? Secundum alia continet sub se testimonia aliquantò specialiora, id tamen in genere demonstrantia, quod fides dicatur *initium Justitiæ*, ac per hoc causa sit *formalis inchoata Justificationis*. At præter id, quod sub initium Examini locum Augustini in hac Controversia dictum est, quo videlicet sensu fides ab eodem dicatur, vel potius dici videatur *initium Justitiæ*, an autem exinde sequatur, quod sit *formalis causa Justificationis inchoatæ*, idemque Augustinus sic docuerit, peculiari mox Quæstione videbitur; ex ipsiusmet Bellarmini *recognitione* interim est manifestum, quod in hac re sibi non semper similis fuerit, quod totum hoc negotium non parùm facere potest suspectum. In ipsa autem *recognitione*, ne illam scio prætermittamus pede, dum Augustini aliquam ex opere ad *Simplicianum* facit mentionem, non planè nullius erit opere præteritum, videre, an sancti Doctoris mentem ritè expresserit Bellarminus. Certè si ipsa iterum verba perpendamus, prout in ipsomet loco leguntur, patebit, neque hic sine fucò rem suam egisse Bellarminum. Augustini verba hæc sunt: *In quibusdam tanta est fidei gratia, quanta non sufficit ad obtinendum Regnum Cælorum, sicut in Catechumenis, sicut in ipso Cornelio, antequam Sacramentorum participatione incorporaretur Ecclesiæ; in quibusdam vero est tanta, ut jam corpori CHRISTI & sancto DEI Templo deputentur. Templum enim DEI sanctum est, inquit Apostolus, quod estis vos. Et ipse Dominus inquit, Nisi quis natus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non intrabit Regnum Cælorum. Fiunt ergo inchoationes quædam fidei, conceptionibus similes, Non tamen solum concipi, sed etiam nasci opus est, ut ad vitam perveniatur æternam.* Equidem, quid circa hæc Augustini verba sit observandum, non nescio. Verum hoc tantum nunc lectorem Veritatis studiosum observare velle, aliter longè hæc verba legi apud Augustinum, quàm ea Bellarminus adduxit; nec ita facile cuivis esse obvium, quomodo ad præsens Institutum interserviant, ut Evangelicorum sententiæ possint opponi, quia non agimus de inchoationibus tantum Fidei, quas conceptionibus Embryonum similes esse dicit Augustinus, sed de ipsa Fide justifica, eaque non prout opus considerata, vel quatenus est initium Justitiæ operum, quæ ipsam sequentur Justificationem, sed quatenus est medium illud adprehensivum Divinitus ordinatum, quo Justitiam CHRISTI imputatam sibi adplicat & propriam quasi facit homo peccator in actu Justificationis.*

Id iterum notasse, quod sæpius venit inculcandum, facilitatem eò majorem præbebit ad cætera, quæ ex Augustino objicit Bellarminus, respondendi. In genere provocat ad Apostoli testimonium de *fundamento prædicationis Evangelicæ* ac Augustini explicationem, scribentis in libro de *Fide & operibus*, Fidem

Fidem Christi vel in Christum esse fundamentum illud. Sed non vidit præ Mentis cœcitate Bellarminus, se hoc ipsomet Evangelicorum tueri & firmare sententiam, qui hoc idem cum Paulo & Augustino docent. Quamvis enim fortè in eo videatur vis opposita, quam defendere satagit, opinionis esse, quod Fides idèò dicatur *fundamentum*, quia sit *initium iustitiæ*, quod intendere videtur Bellarminus; suprà tamen jam est ostensum, Fidem tale dici & esse *initium*, ut etiam sit & dicatur *medium*, quin & certo respectu *finis*, vel id, quod ad ultimum ducit finem, videlicet fruitionem æternæ Beatitudinis; non tamen sine comitatu Virtutum cæterarum, spei & charitatis, quas tanquam sorores, nisi malit quis dicere filias, semper indivisim habet secum, nec unquam firmissimo sibi unitas vinculo dimittit. Atque hinc explicantur etiam cætera ex Augustino testimonia, quæ in aciem contra Evangelicos produxit Bellarminus, præsertim illa duo, quæ ex sermonibus de *Verbis Apostoli* habet, quorum prius docet, *Hominem incipere à Fide*, videlicet historica, quam Dæmonibus etiam ex Sententia Jacobi adscribit, cui in homine, ut vera videatur esse Fides, necessariò adungi debeat spes & charitas, non quasi homo vel sperando vel diligendo justificetur, sed quia homo justificatus verè se credere per spem & charitatem ostendit. Posterioris quæ sit ratio, ad *quintum* primi principalis argumenti testimonium monui, undè responsum hùc venit repetendum. His accedit locus ex laudatâ præfatione in Psalmum trigessimum & primum, quo sanctus Pater laudavit Abrahami in Filii oblatione obedientiam, commendans tanquam *opus magnum, sed ex Fide*, & cujus in Fide agnoscit *radicem*, non eo sensu, quasi Fides tantum esset initium Justitiæ & Justificationis, uti vult Bellarminus, verum quod sequentia docent verba, quia nisi ex Fide ortum traxisset obedientia Abrahami, Deo non placuisset. *Si enim hoc præter fidem rectam faceret Abraham, scribit Augustinus, nihil illi prodesset, qualecunque aliud opus esset.* Rursum *si sic teneret fidem Abraham, ut cum ei Deus imperaret offerre sibi Filium suum immolandum, diceret apud semetipsum, non facio, & tamen credo, quia me etiam iussa sua consermentem liberat Deus, Fides sine operibus esset mortua, & tanquam radix sine fructu sterilis atque arida remaneret.* Patet, quod Augustinus hic non egerit, neque etiam agere potuerit de initio Justificationis, quia Abrahamus filium immolare iussus à Deo jam fuit justificatus, sed de radice filialis erga Deum obedientiæ, quam ex sententia Apostoli vocavit Fidem, quod tamen ex schola Spiritus S. profectum unà exosculantur & amplectuntur Evangelici. Nunc super adhuc sunt in *quarti* hujus argumenti principalis tractatione *decem* ex Augustino loca, ex quibus argumentum speciale *terium* deducit Bellarminus, porro ostenturus, quod pro *potissimâ* habet ratione, Fidem impetrare & *mereri* Justificationem & remissionem peccatorum, adeoque non solum per modum *Relationis* justificare. Ea antequam trutinâ imponamus, præmonendum est, verbum *mereri* in Patrum, & ita etiam in Augustini scriptis, ex usu aliorum quoque probatorum in Latinitate scriptorum, significare idem quod simpliciter *impetrare*, adeoque nullum creare Evangelicorum Sententiæ pro solâ Fide *relativa*, non meritoria, prout Doctores Papæ putant, præjudicium, quod observasse posthac etiam in *Quæstione de Meritis operum* erit usui, nunc verò responsum suppeditabit ad illas ex Augustino objectiones, quibus Meritum propriè & in rigore sic dictum Fidei adscribere conatus est Bellarminus. Ut igitur stricturis quasi brevibus eas expediamus, *prima* ex opere retractationum semetipsam explicat satis clarè in sequentibus verbis à Bellarmino omissis. Quamvis enim non reprobât à se antehac in Expositione quarundam Propositionum Epistolæ ad Romanos scripta, quod *Fides inchoet Meritum*, in proximè tamen & immediatè sequentibus ostendit statim, quale Meritum intelligat, nimirum, non ut homo ex Fide tanquam ex Merito justificetur, quod probandum fuit, si Bellarmini glossa deberet obtinere, sed, uti expressè scribit Augustinus, *ut per Munus Dei benè operentur*, videlicet electi, quos paulò ante nominavit, per Munus DEI nihil aliud quàm Fidem intelligens, quasi Matrem operum bonorum, Munus DEI idèò vocans Fidem, ut omnis respectus Meriti propriè sic dicti præscriberetur hâc ratione in Exilium. Eadem ratio est objectionis *Secunda* ex Epistola post centesimam quinta, utpotè quæ itidem satis clarè indicat, quo sensu Fidei meritum adscribatur. Ut enim ad varias lectiones non provocem, quas variorum Augustini Codicum & edictorum &

vid. Meisn.
Phil. S.
p. 206.
D. Dahn,
Christ.
P. 278.

manu-

manuscriptorum inspectores observarunt, uti hic etiam in quibusdam legitur, *Nec ipsa peccatorum remissio sine aliquo est merito, si fidelis hanc impetrat*, non uti Bellarminus & alii habent, *si Fides hanc impetrat*; sequentia iterum verba docent, quale Meritum Fidei ex Augustini sententia sit adtribuendum. Restat, inquit, *ut ipsam Fidem, unde omnis iustitia sumit initium, non humano tribuamus arbitrio, nec ullis precedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quaecunque* (NB, idem est, quasi scripsisset, *qualiacunque*) *sunt Merita, sed gratuitum DEI donum esse fateamur, si Gratiā veram, id est, sine meritis cogitamus.* Satis clarè mentem suam expressit Doctor sanctus, nec ulla indiget explanatione, modò res agatur seriò & abtque furo. Tertia objectio ex Epistola sequenti eodem respicit, commendans Fidem, *qua meretur gratiam bene operandi*; Bene operandi, inquam, non justificandi, de qua hic sermo est. Uberius hoc iterum ex more docet in proximè sequentibus, scribens: *Hanc enim Fidē volumus habere, quā impetrent charitatem, qua sola verè operatur bene, isti fratres nostri, qui non de suis operibus gloriantur.* Non igitur respicit Fidem, prout in actu Justificationis consideratur, sed prout homo justificatus per eam opera charitatis exercet, quod contra falsam Bellarmini fossam venit observandum, cui id ipsum è diametro adversatur, quod aliam de ex Augustino inculcat, *opera bona accedere justificato, non precedere justificandum*, ut hoc posthac loco docebitur prolixius. Quarta etiam objectio ex Epistola post centesimam & quadagesimam quartā nihil aliud indicat, quàm ordinem divinum ante & post Justificationem, quod, quemadmodum Lex hominem ducit ad agnitionem peccati tanquam morbi, ut de Medico sic sollicitus, ita Fides justifica, ut potè gratuitum Dei donum præter ipsam Justificationis gratiam impetret, id est, secum & post se trahat *Spirium largiorem*, videlicet plura Spiritus S. dona & bona, quibus homo justificatus semper magis magisque exponatur, ut ita de Virtute ad Virtutem fiat progressus, ac quotidiana accedant ab hoc Spiritu nunquam in fidelibus justificatis otioso incrementa. Quinta objectio ex opere de spiritu & litera urget idem, discrimen inter legem factorum & Fidei vel credendorum exhibens, & in sequentibus porro explicans: *Lege operum dicit Deus, fac quod jubet; Lege Fidei dicitur Deo, da quod jubes. Ideo enim jubet Lex, ut admoveat, quid faciat Fides, id est, ut, cui jubetur, si nondum potest, sciat, quid petat; si autem continuo potest, & obediens facit, debet etiam scire, quo donante possit.* Quibus sic stantibus, non solum omni Meriti propriè dictio cessat in ipsa Justificatione, sed etiam in sequenti eam renovatione, de qua hic loquitur Augustinus. Sexta objectio supra quartum in primo argumento principali occupavit locum, debitumque accepit Responsum, hic cum nausea Lectoris non reperendum. Septima ex libro de Fide & Operibus explicat Christi verba, quibus *regnum Cælorum vni pati dixit*, quod Augustinus monet non ideò dictum esse, quia male etiam tantummodo credendo & pessimè vivendo perveniunt in regnum Cælorum, sed quia reatus ille prævaricationis, quem sola Lex, id est, litera sine spiritu jubendo faciebat, credendo solvitur, & violentiā Fidei Spiritus S. impetratur, &c. Non examino in præsens hanc Explanationem Augustinianam, quam Barradius etiam plerorumq; aliorum Patrum Sententias adducens ipso damnavit silentio; verum hoc tantum Lectori considerandum relinquo, an *violentiā Fidei*, de qua hic agit Augustinus, aliquod importet Meritum, quale quidem Bellarminus desiderat? Quocunque enim veritas vel Christi verba, vel Augustini glossam super ea, nullum inde incurret in oculos, nisi eorum, qui vident aliis invisibilia. Octava objectio ex opere contra adversarium Legis & Prophetarum, ubi Fides dicitur *impetare Charitatem*, nobis non adversatur, uti ex hæcenus dictis & sæpius inculcatis constat, nunquam Fidei fratrum Charitatis, per quam Arbor bona demonstratur, denegantibus. Nona responsum accepit supra ad secundum primi argumenti principalis testimonium. Decima tandem ex opere de *Gratia & libero arbitrio*, uti cætera omnes, currit itidem extra metas, quia non queritur, quid Fides possit in homine jam justificato, de quo hic loquitur August. sed in ipso actu Justificationis, an videlicet aliquem habeat meriti respectum, quem neque post Justificationem Fidei adscribit Augustinus, sed ostendit tantum, quod Fides, id est, homo fidelis per orationem devotam impetret à Deo uberiorem Gratiā in præceptis ejus ambulandi, & in bono perseverandi. Atque sic demonstratum sufficenter, malè Bellarminum his Augustini testimoniis thesin præscripsisse, *quod Fides justificet per modum Meriti*, cum ex omnibus nullum fuerit idoneum, ex quo id possit quacunque etiam ratione exculpi, nobisque potius fuerit visus arma suppeditasse, quibus nostram de Fidei solitudine in negotio Justificationis tueri ex autoritate Augustini liceat.

Nam potè venit ostendendum, quàm frustra laboraverit idem Bellarminus in respondendo ad argumenta, quibus nostra confirmari solet sententia. Et quidem ad *primum*, quod ex sententia Pauli opera removel à Justificatione, notat *primo* contra Evangelicos, distinctionem inter legem factorum & fidei seu credendorum, quam Apostolus habet, non ita intelligendam esse, quasi lex fidei excludat opera, lex factorum verò excludat fidem, sed potius legem fidei requirere totius Decalogi observationem, idque dicit Augustinum demonstrare præsertim in opere *de spiritu & littera*, ex quo hætenùs non semel testis fuit auditus. Ut, quid de hujus distinctionis sensu sit habendum, pateat, in antecessum debet notari, non venire hic in Controversiam, an lex Mosaica vel Testamenti Veteris scripta in eo differant à lege Christi & scriptis Novi Fœderis, quod illa tantùm opera fidei excludat, hæc autem solummodò fidem exclusis operibus requirant, quod videtur ræquam aliquid absurdi Evangelicis impingere Bellarminus, quamvis contra fas & æquum; sed illud hic disputari, an, ubi Paulus articulum Justificationis explicans, legem factorum excludit, solâ lege fidei contentus, per legem fidei intellexerit talem, quæ simul requirat opera & observationem mandatorum? Evangelici negant, Bellarminus adfirmat, provocans ad Augustinum, qui tamen totus stat à partibus Evangelicorum. Omnia quæ hac pertinent ad scribere, prolixum nimis esset. Sufficiet totius tractationis summam adponere, quam ipse Doctor Sanctus sub finem exhibet sequenti verborum tenore: *Colligimus, non justificari hominem præceptis bonæ vitæ, nisi (NB. nisi) per fidem Iesu Christi, hoc est, non lege operum, sed lege fidei, non literâ, sed Spiritu, non factorum meritis, sed gratiâ gratuita.* En, Lector, fidem Bellarminianam! Vix certè credidissim, Bellarminum Lectori hoc objecturum, nisi ipsa loci, ad quem provocavit, inspectio fraudem hanc derexisset. Sed illud etiam, quod *secundo* ad primum Evangelicorum argumentum notavit, fidem desiderat aliquantò majorem. Occupatus nimirum fuit circa refutationem sententiæ de Fide solâ in Justificatione, & opponit verba Augustini, quibus Doctor sanctus impugnat errorem Pelagianorum, Justitiam legis in lege sine gratia defendentium. Quo id jure, quâve injuriâ ac disputandi perversitate vel imperitiâ sit factum, judicet iterum Lector qualicumque judicio præditus. Non vacat excutere loca, quæ partim verborenis adduxit Bellarminus, partim citavit, cùm status Controversiæ, in quâ tum verfabatur Augustinus, ostendat, nihil ea ad præsens negotium suppeditare, quod possit inservire. Insuper, quod *tertiò* notat, ad præsentem non pertinet controversiam, neque evertit doctrinam Evangelicorum, ut potè, quæ in Justificatione non requirit fidem tantummodò historicam, quam Dæmones etiam habent, sed fidem veram, quæ ex Apostoli sententia per dilectionem operatur, etsi hæc operatio in Justificatione non attendatur, sed in eo, quatenùs hæc *fides separat fidelis Dei ab immundis Dæmonibus*, uti scribit ibidem Augustinus. Falsus præterea & Bellarminus, vel omninò falsarius, Lectorem fallere studens, quasi in eodem loco Augustinus scripsisset, *non excludit opera, quæ sunt ex fide*, nimirum à justificatione, de quâ agitur, cùm nihil simile in toto legatur textu, quem citavit, sed contrarium potius, videlicet, *opera sunt ex fide, non ex operibus fides, ac per hoc ab Illo sunt nobis opera justitiæ, à quo est ipsa fides, de quâ dictum est, Iustus ex fide vivit.* Et in fine capituli, *Quia & ipsa opera bona nobis ex Deo sunt, à quo nobis & fides est & dilectio, propterea Doctor gentium etiam ipsam æternam vitam nuncupavit gratiam.* Nulla hic mentio justificationis, & quia beatitudinæ æternæ ex Apostoli sententia vocat non Meritum, sed Gratiam, nec aliæ sunt hujus, quàm illius causæ, manet, Augustinum quoque nullum hic operum habuisse respectum. Sufficit insuper, quod Bellarminus contra non paucos Interpretes suarum partium ad mentem Pauli à Justificatione excludit *opera Fidem præcedentia*, quam explicationem quoque dicit esse Augustini, & quidem non dubiam, sed constantem & omni modo *verissimam*; quæ Confessio non parum juvat Evangelicorum sententiam hætenùs defensam, præsertim si iteratò ea attendantur, quæ ad citata Augustini testimonia fuerunt observata. Quæ adduntur ex libro *de Natura & Gratia*, itidem non opposita sunt Evangelicis Doctoribus, sed *Naturalistis*, qui ex lege & lumine naturali adhucodiè etiam Deo grata exhiberi posse opera putant, contra quos alia occasione pluribus agitur, nobis jam ultrà progredientibus.

Igitur *secundum* nunc sequitur argumentum, ad quod tamen præter ea, quæ sæpius jam ex Augustino occurrerunt, nihil aliud habet Bellarminus, quàm quod Apostoli verba de *Iustitia Dei ex Fide in Fidem*, cujus sub initium Epistolæ ad Romanos meminit, non præcisè ad mentem Augustini adfirmat exponi debere *de Fide prædicationis &*

Eccc

nis &

nis & apprehensionis, sed intelligi etiam posse de *Fide imperfecta & perfecta seu per charitatem formata*. Atqui si semel licet & liberum est ab Augustini sententia in explicatione Apostoli discedere, quidni aliàs etiam hoc erit in libertate interpretis positi? Præterea inter tot diversas antiquorum & recentium super hoc Apostoli loco sententias an potiore elegerit Bellarminus, merito dubitatur. *Est* hinc certè, ubi pleriq; tacent, hanc Bellarmini omisit, non omissurus, si aliquam ei inesse verisimilitudinem censuisset, aliam planè substituens, à Bellarminiana longius remotam, videlicet, quod Paulus judicare voluerit, *Iustitiam, quæ quis coràm Deo iustus est, Fide comparari, & continuo nutriri, conservari, augeri & perspicere debere, tanquam non satis sit ad Iustitiam semel credidisse, sed oporteat Iustitiam ex Fide ad præram semper ex Fide nutriri*, quam expositionem scribit congruere intentioni Paulinæ, declarante subjunctâ probatione ex Propheta, suppeditantibus eam *Theophylactò & Oecumenio* ex antiquioribus, ex recentioribus autem *Sasboldo, Pererio & Immanuel Saa*, quibus ex nostris addo *Mylum*, ex antiquis *Calovium* ad censet *Clementem Alexandrinum*, quorum stante sententia manet sola Fides ex parte hominis organum & instrumentum in negotio justificationis, quod hic est demonstrandum.

Ad tertium porro argumentum, quod Evangelici solent in hac Controversia urgere, & particulam *Gratis* ab Apostolo in eadem quæstione adhibitam proponit, Bellarminus quidem prolixior, sed eò etiam radiosior, quia ut plurimum ea repetit, quæ non semel hæctenus debitum acceperunt responsum. Ita quæ ex Epistola Augustini post centesimam quintâ & sexta iteratò inculcavit, supra jam sunt exempla, partim ubi actum est de decem Augustini testimoniis ad quartum, partim de duobus eisdem ad tertium principale argumentum, nec actum agere videri potest constitutum. Hoc tamen non prætermittendum est, quod, quia præter *Dominicum à Soto*, alii etiam, quos vocat *Catholicos*, Evangelicis in exclusione *Meriti*, videlicet humani, & propriè sic dicti, à justificationis gratia videntur consentire, quæstionem esse putat Bellarminus, ferè de solo nomine, addens, hoc tempore quam maximè necessarium esse, ut illud, & quidem de congruo adhibeatur, in gratiam Lutheranorum, omnia tollentium merita, quia eodem usus sit Augustinus in quæstione contra Pelagianos, merita iusto amplius extollentes. At, sicuti cessabit de solo nomine quæstio, si ill ad ritè explicetur, & consumatur sensu, quo Patres orthodoxi quondam usurparunt, ita dispar omninò non est ratio Controversiæ, quæ Augustino quondam cum Pelagianis fuit, & cujus ratione Evangelici à Tridentinis Patribus anathemati sunt subjecti, quamvis per Dei gratiam hæctenus seruto. Ibi Pelagius cum suis naturæ etiam merita extulit, hic quidem videntur ea excludere Doctores Papæ; verùm si receptas præsertim hypotheses de operibus, & regeneratorum respiciamus, de quibus supra peculiari actum est tractatione, non adeò procul ab illis videntur esse remoti. Quod verò Augustinus, non obstante Pelagianorum opinione de Meritis etiam ante Gratiam, voce *Meriti* nihilo minus legitur usus, sæculi genio est adscribendum, qui tamen non uno in loco sufficienter suam explicavit mentem, quo sensu hanc adhibet vocem, ne qualecunq; præjudicium gratiæ possit exinde nasci. Nobis autem Evangelicis à Synodo Tridentina damnatis alia jam incumbit necessitas, ut ab hac voce in hoc præprimis Articulo abstinereamus, ne cui quæcunq; ratione colludere videamus iis, qui nobis omni modo, stantibus & nulla correctione molliendis hypothesis, non videntur saltem, sed revera sunt irreconciliabiles, quia incorrigibiles, atq; sic indigni, in quorum gratiam *Grammatica*, quæ Patres orthodoxos constat usos, mutetur, & voces, quæ sunt rerum signa, ac juxta vulgarem loquendi formulam *sicut nummi valent*, aliis exponuntur sensibus, quam ab istactum legitimus, quorum alias amplectimur sententias, uti proximè ulterius monebitur. Ex quamvis *Dominici à Soto* & lequacium contra meritum propriè sic dictum argumenta non ex alio respondeant sententiæ Evangelicorum, juvat tamen vel tribus verbis Bellarmini responsiones examini subjicere, ut veritas ex hac etiam collisione eò magis pateat. Et quidem ad primam debet observari, utur Augustinus hanc sententiam, *Fides meretur remissionem peccatorum*, expressè & verbatenus non retractavit, eò nimirum sensu acceptam, quo Evangelici hodiernum intelligunt, & ipsummet Augustinum intellexisse, ex parallela ejus doctrina est indubium, retractasse tamen eò sensu, quo Papæ pelagianistæ eam accipiunt, per retractationem ejus opinionis, quæ antehac *initium Fidei* putavit ex nobis esse, eo non obstante, quod posthac itidem docuit, *Fidem inchoare Meritum*, cujus sententiæ mentem orthodoxam supra ad primum ex decem testimoniis jam ostendi. Quæ ad secundam objectionem ex Augustino loca proponit,

posuit, in antecedentibus ad liquidum sunt deducta, ultimò tantum excepto, quem ex Commentario in Johannem exscripsit, sed ita, ut crimen falsi apertissimum commiserit, verba proximè sequentia omittens, in quibus tamen lux manifesta adparet, quod erroris tenebras potuisset dissipare, nisi nebulas incauto Lectori objicere maluisset. Comparat nimirum sanctus Pater cæcum à nativitate Christi beneficio oculorù usui restitutum, certo quodam respectu cum Publicano, quem Christus alibi Phariseo opposuerat, corrigens ipsius cæci sententiam, quâ dixerat, *scimus, quia Deus peccatores non exaudit, si, inquit, Deus peccatores non exaudiret, frustra publicanus ille oculos in terrâ demittens & pectus suum percutiens diceret, Deus, esto propitijs mihi peccatori. Et ista Confessio meruit Iustificationem, quomodo iste cæcus illuminationem.* Si hoc quomodo adtendisset Bellarminus, potuisset omninò & debuisset hoc testimonium omittere, ut potè plus damni suæ inferens sententiæ, quam commodi. Ad tertiam objectionem benè habet, quod verbum *mereri* in hoc negotio ex Augustini mente per verbum *impetrare* explicat Bellarminus, id enim hæcenus volunt Evangelici. Quod verò addit, Augustinù non fidei solùm, sed etiam *dilectioni* meritù justificationis tribuere, quàm falsum sit, ex iis potest esse manifestum, quæ sub initium huius examinis sunt dicta. Ad quartam ea recoquit, quæ supra jam ex parte proposuerat, de stylo Augustini, observans, incredibile videri, eum *improprie* hoc verbo *merendi* usum, ut potè in Latinitate ab ætate prima verfatum, citatis tribus locis, ubi propriissimè existimat hoc verbum esse adhibitum. *Medius* è Commentario in Johannem modò sustinuit examen, nunc de primo & postremo breviter videbimus, quid statuendù. Prior legitur in Epistola post octogessimam nona, atq; sic habet: *Quamvis superbus dives, qui induebatur Purpura & Byssò, & quotidie epulabatur splendide, mortuus apud inferos torqueretur, tamen si pauperis uicinosi, qui ante januam eius jacebat contemptus, fuisset misertus, mereretur & ipse Misericordiam; & si pauperi illi Meritum esset impia, non Iustitia non utiq; ab Angelis in Abrahamæ gremium, qui dives hic fuerat, tolleretur. Sed ut nobis ostenderetur, nec in isto paupertatem per se ipsam divinitus honoratam, nec in illo divitias fuisse damnatas, sed in isto pietatem, in illo impietatem suos exitus habuisse, sic suscepit impium divitem cruciatus ignis, ut tamè pium pauperem susciperet Sinus divitis.* Apertè satis indicat Doctor Augustus, quid utrobique per nomen *Meriti* est verbum *Mereri* voluerit intellectum, videlicet *exitum* utriusque. Nam alioquin, si dives per solam erga Lazarum misericordiã, fide verã non accedente, potuisset divinam mereri misericordiam in impetranda salute æterna, Pharisei Eleemosynarj non ultimùm in regno cælorum occuparent locum, contra Christi prognosticum satis clarè expressum; & nisi per *Pietatem* Lazaro adscriptam intelligatur fides verã, *Iustitiam* non propriam, sed imputatam adprehendens, unde *Meritum* est apud Deum, ostendi pervelim ab aliquo Bellarmini hyperaspiste, quãnam alia secundùm hypotheses Tridentinas gavisus dici possit Lazarus Iustitia? Sequitur locus posterior Augustini, in quo Bellarminus putat propriam *Meriti* & *merendi* significationem legi, ex enarratione Psalmi post quinquagesimum primi secundùm Ebræos desumptus, ubi Plaltis Regij verba sic explicantur: *Et à delicto meo munda me. Quo merito? Medicus est, obfer mercedem. DEVS est, obfer sacrificium. Quid habes, ut munderis? Vide enim, quem invocas, Iustum invocas, odit peccata. Si justus est, vindicat in peccatis; si justus est, utiq; non poteris auferre à Domino Deo Iustitiam eius. Implora misericordiam, sed adtende Iustitiam. Misericordia est, ut ignoscat peccanti; Iustitia est, ut puniat peccatum. Quid ergo? Quarit Misericordiam, peccatum remanebit impunitum? Respondeat David, respondeant lapsi, respondeant cum Davide, ut misericordiam mereantur, sicut David, & dicant, Non, Domine, non erit impunitum peccatum meum. Novi Iustitiam eius, cuius misericordiam quero. Non erit impunitum, sed ideo nolo, ut tu me punias, quia ego peccatum meum punio; ideo peto, ut ignoscas, quia ego agnosco.* Ad plurimùm fallit & fallitur Bellarminus, si vel ipse putavit, vel Lectori voluit persuasum, quasi Augustinus fuerit tam absurdus, aut Davidem existimaverit ista fuisse paradoxum, ut crederet, agnitionem peccati in homine rationem habere pœnæ alicuius meritorie aut meriti proprie sic dicti. Hoc certè si verum esset, Caini & Judæ insignia fuissent merita, quibus uterq; misericordiam mereretur, Judas præsertim, ut potè apud quem agnitio peccati non solùm verbalis, sed insuper etiam punitio realis fuit. Atq; hæc etiam ad objectiones Romano-Catholicorum ex Augustino. Nunc alia potè contra *Dominicum à Soto* & sequaces, ad Evangelicorum sententiam in hoc capite propius accedentes, urget Bellarminus, interque alia ad classicum Johannis locum, quo Deus vocatur *fidelis & justus, ut remittat nobis peccata, si confiteamur ea*, observat, Apostolum loqui de remissione venialium, *qua iusto Dei judicio bonis Iustorum meritis reddatur*, Augustino ex opere de correptione

ne & gratia ad testimonium vocato. At præterquam, quod Augustinus in ipso super hanc Epistolam Commentario expressè observat, Apostolo non solum de levibus peccatis hic esse sermonem, de quibus notanter scribit, *quod homo, quamdiu carnem portat, non possit non ea habere*; hic loci, quem Bellarminus citavit, nulla planè mentio huius testimonii Johannæi occurrit, ut in adlegatione error videatur commissus, dubium, an à Scriptore, an Typographo? Cætera quæ ex Epistolis post centesimam quinta & sexta, item ex Præfatione in Psalmum 31. vel juxta Ebræos secundum, iteratò reproducit in aciem Bellarminus, ex antedictis suum habent sensum, nec indigent uberiori explicatione, cum satis apertè Evangelicorum sententiæ adstipulentur.

Ad *quartum* nunc properamus argumentum, ea exhibens Scripturæ testimonia, quæ omnibus in universum credentibus sine ulla exceptione Iustificacionem & Salvacionem adscribunt, ad quæ Bellarminus partim negativè, partim affirmativè respondet ex Augustino. Prius hunc in modum, ut dicat, posse hæc scripturæ loca de fide exponi *negativè*, quâ ratione monet Augustinum explicare verba Pauli de voluntate DEI omnes salvandi catholicâ & universali. Verùm, quod antehac non semel fuit observatum, in explicandis scripturæ dictis non valet, ut dicatur, *potest sic exponi*, sed ex visceribus & circumstantiis Textus ipse scopus dicentis vel scribentis debet attendi; neq; semper ex voto procedit negotium, si ad loca, quæ videntur parallela, fiat provocatio, quasi regula sit constans & perpetua, hæc vox vel particula hoc in loco sic intelligitur, ergò in illo etiam sic erit intelligenda, quia parallelismus non rarò fingitur, ubi planè nullus est. Ita quamvis Pauli locus, de quo supra contra *Iansenium* ex *Petavio* & aliis, prævio etiam ipsomet ac consentiente Bellarmino, prolixius est actum, admitteret hanc particulam *omnis* explicationem negativam, cuius tamen sensus veræ affirmationis ex aliis Augustini testimoniis fuit ad oculos demonstratus, non sequeretur tamen, quod idem sensus obtinere deberet in aliis scripturæ locis, de alio planè argumento agentibus. Nimirum Pauli locus agit de universali, ut dictum est, voluntate Dei, quæ aliàs vocatur *antecedens*; in præenti quæstione autem agit de voluntate Dei, certo quidem sensu etiã universali, propter universale medium, quod omnibus proponitur hominibus æternam salvandis, sed tamen in eo limitata & quasi conditionata, ob quod etiam dicitur *consequens* & particularis, quia non omnes hoc utuntur medio, & earendis largimur facile, latere in Christi verbis, cæterisq; Apostolorum testimoniis, quæ omni in universum credenti æternam salutem adscribunt, occultam negationem, hoc videlicet sensu, quod nemo sine fide salvetur, atq; sic etiã in antecedentibus justificetur, quæ tamen negatio minimè debet opponi apertissimæ affirmationi, multò minus comparari formulæ loquendi, quàm in libro de *Prædestinatione Sanctorum* ad locum Pauli de Voluntate Dei catholica qualitercunque explicandum usus legitur Augustini, utpotè huc impertinentissimæ & nulla omnino ratione quadranti. Et quia Bellarm. ipse in *posteriori* responso sensum admittit *affirmativum*, est illud in stat testimonii veritatis pro sententia Evangelicorū. Quod enim annexit, subintelligi debere, *si non desint cæteræ virtutes*, Fidei Comites & pedissequæ; ab initio hujus examinis est ostensum ex Augustino, quo sensu id verum sit & admittendum, neq; cum naulea Lectori vice iterata proponendum.

Super nunc essent insuper vindicanda Augustini testimonia, quæ pro fide solam justificationem hæcenus Evangelici Doctores numero non paucos vel parcos celegerunt, nisi Bellarm. pleraq; dissimulasset, binario tantum contentus, ad quæ etiam tam leviter respondit, ut quasi defatigatus à labore prolixiori, manus Evangelicis victas de disse videatur. Nam quod ad testimonium ex opere *contra duas Pelagianorum Epistolas* simile de tribus adduxit comitibus, tam frivolum est, ut tyronem in rebus Theolog. pudere debuisset tantæ inanitatis, Lectorq; brevi etiam præditus iudicio facile possit subodorari, aquam hæsisse Bellarmino, nec habuisse, quod aptius opponeret. Ad locum ex opere *Quæstionum* 83. urget fidem charitate formatam atq; perfectam, quæ examinare ad sequentem proxime pertinet Controversiam; cætera sunt partim indubia & extra Quæstionis statum, partim in antecedentibus sufficienter explicata, atq; nullam imperant ulteriorem moram. Stat himirum sententia Evangelicorum, Augustini auctoritate nunc confirmata, Paulum, imò ipsummet Christum, testem omni exceptione majorem, & verè maximum agnoscens, quod homo peccator coram Deo justificatur, & sic etiam in æternum fiat salvus, Sola Fide, quod erat demonstrandum.

LIBRI II. CAPVT TERTIVM & seqq.

De Iustificacionis causâ formali.

PRætermis omnibus, quæ prolixius habet Bellarminus de varietate sententiarum apud